

Նինո Գվարամաձե
Նինո Միծիշվիլի

Աշակերտի
գիրք

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱՀԻ ՀԱՄԱՐ

Քաղաքացիական կրթության օժանդակ
ձեռնարկ X դասարանի համար

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

PH international
ADVANCING SOCIETIES, CONNECTING PEOPLE

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱՀԻ ՀԱՄԱՐ

Աշակերտի գիրք

Քաղաքացիական կրթության օժանդակ ձեռնարկ X դասարանի համար, երկրորդ հրատարակություն:

Ձեռնարկի երկրորդ հրատարակությունը տպագրվել է ՍՊԸ «Մեզանում»: Երկրորդ հրատարակությունը ներկայացնում է ձեռնարկի առաջին հրատարակության փոքր-ինչ փոփոխված տարբերակը:

Հեղինակներ՝

Նինո Գվարամաձե

Նինո Միծիշվիլի

Աշխատանքային խմբի առաջնորդ՝

Նինո Բեսելիա

Առաջին հրատարակության վրա աշխատել են՝

Թարգմանիչ՝ **Զոյա Մխիթարյան**

Խմբագիր՝ **Գիսանե Հովսեփյան**

Ձևավորող՝ **Մարթա Թաբուկաշվիլի**

Էջադրող՝ **Մարիամ Զիքիա**

©Project Harmony, Inc., 2015

Բոլոր իրավունքները պաշտպանված են:

Ձեռնարկի առաջին հրատարակությունը տպագրվել է ՍՊԸ «Գազեթի Սաքարթվելոս մացնեում»:

ISBN 978-9941-0-7501-8

Ձեռնարկը ստեղծվել է ամերիկացի ժողովրդի աջակցության և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Միջազգային զարգացման գործակալության ջանքերի շնորհիվ: Ձեռնարկում տրված տեղեկությունների և նրանում արտահայտված կարծիքների համար պատասխանատու են հեղինակները, և դրանք չեն ներկայացնում Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Միջազգային զարգացման գործակալության կամ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների կառավարության տեսակետները:

ՆԱԽԱԲԱՆ

2010-2014 թթ. PH International կազմակերպության կողմից, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Միջազգային զարգացման գործակալության (USAID) ֆինանսավորմամբ և Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարության աջակցությամբ Վրաստանում իրականացավ քաղաքացիական կրթության և մանկավարժների վերապատրաստման ծրագիրը:

Ծրագրի նպատակն էր քաղաքացիական կրթության դպրոցական ծրագրի որակի բարելավումը և ժողովրդավարական հասարակության կառուցման գործընթացում երիտասարդների մասնակցության աջակցումը:

Այս նպատակի իրականացման համար ծրագրի շրջանակներում ստեղծվել է քաղաքացիական կրթության ուսուցման չորս օժանդակ ձեռնարկ, անցկացվել են մանկավարժների վարժանքներ, ստեղծվել են դպրոցական քաղաքացիական կրթության ակումբներ, աշակերտների, մանկավարժների և ծնողների քաղաքացիական նախաձեռնությունների իրականացման համար հատկացվել են փոքր դրամաշնորհներ, հիմնադրվել է քաղաքացիական կրթության մանկավարժների համաժողով, կազմակերպվել են քաղաքացիական կրթության ամառային ճամբարներ, ստեղծվել է քաղաքացիական կրթության և քաղաքացիական նախաձեռնությունների երկու վեբ-պորտալ՝ www.civics.ge և www.initiatives.ge, աշակերտների համար անցկացվել են սոցիալական մեդիայի վարժանքներ և հիմնադրվել են քաղաքացիական կրթության գրադարաններ:

Սույն ձեռնարկը մեկն է այն օժանդակ ձեռնարկների մատենաշարից, որոնք ստեղծվել են ծրագրի շրջանակներում: Ձեռնարկը շատ քիչ փոփոխություններով երկրորդ անգամ տպագրվել է 2015թ. քաղաքացիական կրթության «Ապագայի սերունդ» նոր ծրագրի շրջանակներում, որը կրկին իրականացվում է PH International կազմակերպության կողմից, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Միջազգային զարգացման գործակալության (USAID) ֆինանսավորմամբ և Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարության աջակցությամբ:

Դասագիրքը ձեզ կհաղորդի շատ հետաքրքիր և օգտակար տեղեկություններ: Ձեզ հնարավորություն կտա առօրյա կյանքում և գործունեության մեջ կիրառել ստացած գիտելիքները, փնտրել համախոհներ և գործընկերներ, նրանց հետ ծրագրել և իրագործել հասարակության համար օգտակար նախագծեր: Լավ քաղաքացիության սկզբունքների գործնական կիրառությամբ դուք կմասնակցեք Վրաստանի՝ որպես հզոր ժողովրդավարական պետության կառուցմանը և զարգացմանը:

Ապագա հաջողությունների ցանկությամբ՝
PH International, Վրաստան

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	5
Ինչպես օգտվենք գրքից	7

Թեմա 1

Հիմնախնդիրները հասարակության մեջ, վերաբերմունքը հիմնախնդիրների նկատմամբ	10
---	----

Թեմա 2

Համագործակցություն: Գործընկերների ընտրության սկզբունքները:	
Համագործակցության կանոնները: Բախումը համագործակցության ժամանակ	20
Հավելված 1	32
Հավելված 2	35
Հավելված 3	38
Հավելված 4	41

Թեմա 3

Հասարակական գործունեություն: Հասարակական շահ: Հիմնախնդիրները և դրանց վճռման ալգորիթմը	46
Հավելված 5	57
Հավելված 6	58
Հավելված 7	59
Հավելված 8	60
Հավելված 9	61
Հավելված 10	62
Հավելված 11	63
Հավելված 12	64
Հավելված 13	65
Հավելված 14	66
Այբբենական բառարան	68
Օգտագործված գրականություն	70

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տվյալ դասագիրքը օժանդակ նյութ է քաղաքացիական կրթության ուսուցման համար: Ինչպես երևում է անվանումից, գրքում խոսքը համագործակցության մասին է, որը ենթադրում է հասարակությունում առկա հիմնախնդիրների կարգավորում ընդհանուր ուժերով: Առկա հիմնախնդիրն ինքնեղ կրնորեք, ընկերների հետ կսահմանեք հիմնախնդրի վճռման ուղիները և համատեղ աշխատանքով կհասնեք նախանշված նպատակներին:

Ինչպե՞ս կարելի է անել այդ:

Տվյալ նյութը կօգնի ձեզ ընտրել, վարել և հաջողությամբ իրականացնել նախագիծ, որը կնախանշի որևէ հասարակական հիմնախնդրի իրականացում:

Այսպիսի նախագծի իրականացման ժամանակ դուք ինքնուրույն եք աշխատելու: Երբ կընտրեք նախագծի թեման, պետք է պլանավորեք ձեր անելիքը, հայթայթեք տեղեկություններ, հետազոտեք հիմնախնդիրը, որոշեք, թե հարցերից յուրաքանչյուրը որքան ժամանակ է պահանջում, կապվեք տարբեր կազմակերպությունների հետ, կազմակերպեք ցուցահանդեսներ կամ շնորհանդեսներ և այլն:

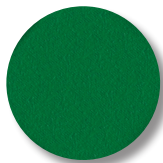
Այլ կերպ ասած, պիտի աշխատեք այնպիսի լրջությամբ, ինչպես աշխատում են ավանգները: Նախագծի իրականացումը հետաքրքիր և հաճելի կլինի, քանի որ.

- կաշխատեք միասին,
- շատ նոր բան կիմանաք,
- կտեսնեք ձեր աշխատանքի արդյունքը,
- ստացած արդյունքը հասարակության համար օգտակար կլինի:

Հաջողություններ ենք ցանկանում ձեզ:

ԻՆՉՊԵՍ ՕԳՏՎԵՆՔ ԳՐՔԻՑ

Դասագիրքն ընդամենը 3 թեմայից է բաղկացած. 1. Հիմնախնդիրները հասարակությունում, վերաբերմունքը հիմնախնդիրների նկատմամբ, 2. Համագործակցություն: Գործընկերների ընտրության սկզբունքները: Համագործակցության կանոնները: Բախումը համագործակցության ժամանակ, 3. Հասարակական գործունեություն: Հասարակական շահ: Հիմնախնդիրները և դրանց վճռման ալգորիթմը:

Նյութն այնպես է ընտրված, որ այն ավարտելուց հետո լավ հասկանաք և գիտակցեք, թե ինչ է նշանակում նախագծի վրա հիմնված ուսուցումը և ինչպես է հնարավոր իրականացնել նախագիծ: Յուրաքանչյուր թեմա պարունակում է ընթերցանության նյութ և կատարվելիք առաջադրանքներ: Հանձնարարությունները երկակի համարակալություն ունեն: Առաջինը սահմանում է թեմայի համարը, իսկ երկրորդը առաջադրանքի համարը թեմայի ներսում: Օրինակ՝ 3.1 առաջադրանքը նշանակում է, որ սա երրորդ թեմայի առաջին առաջադրանքն է: Անձանոթ բառերը և տերմինները բացատրված են լուսանցքում: Եթե անհրաժեշտ լինի որոշել դրանց նշանակությունը, պետք է գտնեք գրքի վերջում տրված բառարանում, որտեղ բոլոր այդպիսի բառերը միասին դասավորված են այբբենական կարգով: Յուրաքանչյուր թեմայի վերջում տրված են հավելվածներ: Հավելվածներում առաջարկված ձևերը կարող եք օգտագործել արտապատճենելով գրքից կամ արտագծելով տետրի մեջ: Կոնկրետ հիմնախնդրի իրականացման ժամանակ կօգտագործեք այն հավելվածները և ձևերը, որոնք անհրաժեշտ են տվյալ նախագծին: Այս դասագրքով կաշխատեք քաղաքացիական կրթության դասերին և տանը: Այն ձեզ կօգնի նաև նախագծի իրականացման ժամանակ:

ԹԵՄԱ

ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ
ՄԵԶ, ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԸ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ

ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ, ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԸ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Այս թեմայում տրված նյութը կօգնի ձեզ մտորել ձեր և ձեր շուրջն առկա հիմնախնդիրների, մարդկանց անտարբերության և դրա արդյունքների, համերաշխության կարևորության և նախաձեռնության մասին, որ պետք է բխի ձեզանից:

Պրոբլեմը (հուն. problema - հիմնախնդիր) հին հունարեն բառ է և նշանակում է խնդիր, առաջադրանք: Այսօր հիմնախնդիրը բացատրվում է՝ որպես տեսական կամ գործնական հարց, որը պահանջում է հետազոտում և վճռում: Պրոբլեմային է համարվում այն իրավիճակը, երբ որևէ երևույթի մասին տարբեր կարծիքներ գոյություն ունեն: Պրոբլեմային իրավիճակի ժամանակ հակասություններ են առաջանում առկա իրականության և նվաճվելիք նպատակի միջև:

Շատ հաճախ հիմնախնդրի գոյությունը խանգարում է մարդուն կամ հասարակությանը ներդաշնակ ապրելու և զարգանալու մեջ: Այդ պատճառով, սկսած հնագույն ժամանակներից, մարդիկ աշխատում են վճռել և կարգավորել ծագած հիմնախնդիրները:

Յուրաքանչյուր մարդու հուզում են բազմաթիվ հիմնախնդիրներ: Դրանցից մի քանիսը մի քանի ճանապարհով կարելի է վճռել, իսկ մի քանիսի համար նույնիսկ մեկ ճանապարհ գտնելն է դժվար: Հիմնախնդիրը չունի միանշանակ լուծում: Նրա վճռման ուղին անհրաժեշտ է գտնել կոնկրետ պայմանների նախատեսմամբ: Հաճախ մարդը կամ մարդկանց խումբն աշխատում է չմտածել հիմնախնդրի մասին, աչք փակել դրա վրա: Մա, լավագույն դեպքում, կհետաձգի հիմնախնդրի վճռումը կամ ավելի կծանրացնի այս հիմնախնդրով հարուցված հետևանքները: Հիմնախնդիրները կարող են լինել անձնական կամ հասարակական: Հասարակական հիմնախնդիրները ուղղակիորեն կամ անուղղակի կերպով ազդում են մարդու վրա: Հնարավոր է, որոշակի փուլում հասարակությունը կամ նրա նշանակալի մասը չտեսնի կամ չխոստովանի հիմնախնդրի լրջությունը: Հիմնախնդրի վճռումը պահանջում է կոլեկտիվ ջանք: Մարդկանց վերաբերմունքը, գիտելիքը, կարողությունը և ցանկությունն այն պարտադիր պայմաններն են, որ անհրաժեշտ են հիմնախնդրի վճռման համար:

ա) Կարդացե՛ք ստորև բերված արտահայտությունները, նաև երկու տեքստերը՝ «Երբ մարդու հետևից մարդ է վագում» և «Իմ ոսկյա ակվարիումը»: Իմաստավորե՛ք դրանք: Ուշադրությո՛ւն դարձրեք ձեր հույզերին: Մեկ կամ երկու բառով ձևակերպեք, թե ինչի մասին է խոսքը:

բ) Կարդացած ստեղծագործություններից դո՛ւրս գրեք գործող անձանց անձնական և հասարակությունում առկա հիմնախնդիրները:

«Հայրենիքի յուրաքանչյուր զավակ իր ուժ ու եռանդով պետք է ծառայի իր հայրենիքին, պետք է մտածի հայրենակիցների շահերի մասին, և որքան խելամիտ լինի նրա աշխատանքը, որքան նրա վաստակը պիտանի լինի հայրենի երկրին, նույնքան օգտակար կլինի այն ողջ մարդկության համար»:

Վաժա-Փշավելա

ՎԱՋԱ-ՓՇԱՎԵԼԱ
(1861-1915) -
վրաց գրող

«Բարի մտադրությունը ոչինչ է, եթե այն չվերաճի բարի գործի»:

Պետրոս Յակոբոս Ժուրեր

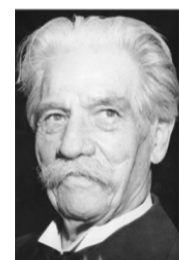

ՊԵՏՐՈՒՍ ՅԱԿՈԲՈՒՍ
ԺՈՒՐԵՐ
(1834-1900) - 1880-1900թթ.
Տրանսկալի Բուրերի
Հանրապետության
բանակի զորահրամատար,
Տրանսկալի
փոխնախագահ 1898
թվականից

«Մեզանից ոչ ոք իրավունք չունի տեսնելու այն տանջանքը, որի համար իրականում ինքը պատասխանատու չէ, և չկանխել այն»:

Ալբերտ Շվայցեր

ԱԼԲԵՐՏ ՇՎԱՅՅԵՐ
(1875-1965) -
գերմանա-ֆրանսիական
փիլիսոփայական դպրոցի
ներկայացուցիչ, բժիշկ,
երաժշտագետ, երգեհոնահար

ԼԵՎ ՏՈԼՍՏՈՅ
(1828-1910) - ռուս
գրականության
դասական, լուսավորիչ,
կրոնական մտածող,
հրապարակախոս

«Աղափսու բարությունն առաքինությունն չէ: Աղափսին գայլից ոչնչով ավելի առաքինի չէ: Առաքինությունը միայն ջանքի հետ է սկսվում»:

Լև Տոլստոյ

ՖՐԱՆՑ ԿԱՖԿԱ
(1883-1924) -
հրեական ծագումով
գերմանացի
գրող, ճանաչված՝
որպես 20-րդ դարի
ամենաականավոր
և ազդեցիկ
ներկայացուցիչ

ԵՐԲ ՄԱՐԴՈՒ ՀԵՏԵՎԻՑ ՄԱՐԴ Է ՎԱԶՈՒՄ

Երբ գիշերը զբոսնում ես փողոցով և տեսնում, որ հանդիպակաց ուղղությամբ մարդ է վազում, դու այդ անձանորթի ձեռքից չես բռնում և չես կանգնեցնում, թեկուզ նա թույլ լինի և ցնցոտիավոր, թեկուզ նրան հետապնդի որևէ մեկը և բացականչի՝ բռնեցեք ... Դու չես կանխի անձանորթի վազքը ... քանի որ գիշեր է, և քո մեղքը չէ, որ փողոցը լուսնի լույսով է լուսավորված: Բացի այդ, գուցե նրանք զվարճանում են միմյանց հետևից վազելով, գուցե երկուսով մի երրորդ անձի են հետապնդում, գուցե մեկին անտեղի են հետապնդում, գուցե երկրորդն ուզում է առաջինին սպանել, իսկ դու, ինչ է, սպանության համամասնակի՞ց ես դառնալու: Գուցե այս երկուսը միմյանցից անտեղյակ իրենց համար դեպի իրենց տներն են վազում, գուցե սրանք լուսնոտներ են, գուցե առաջինը նույնիսկ զենք ունի մոտը ... Եվ վերջ ի վերջո, մի թե գերհոգնած լինելու իրավունք չունենք: Մի թե մի քիչ գինի չենք խմել: Եվ դու ուրախ ես, որ երկուսն էլ կորչում են քո տեսադաշտից ...

Ֆրանց Կաֆկա

ԻՄ ՈՍԿՑԱ ԱԿՎԱՐԻՈՒՄԸ

– Չեմ կարող հետը գնալ, չեմ կարող հետը գնալ, նա ինձ ծովի մեջտեղը կտանի:

– Իմ Նինիկո, իմ Ն ...

– Աննա՛, բավական է, անցումով ենք անցնում:

– Աննա՛, Աննա՛: Ես կերգեմ քո փոխարեն, մայրիկը չի բարկանա քեզ վրա և դու գոնե կպարես, – առաջարկեց ինձ մայիսյան բզեզի մուշտակի մեջ փաթաթված Նինիկոն և ծամածռեց դեմքը:

Ոչ էլ ուշադրություն դարձրի Նինիկոյին, ենթարկվեցի մորս և հանգիստ անցանք անցումը:

– Մայրի՛կ, մայրի՛կ, փորս ցավում է:

– Ոչինչ, շուտով տուն կհասնենք, քնելուց առաջ դեղ կտամ, – պատասխանեց մայրս:

Արագացրինք քայլերս: Այժմ արդեն հստակ տեսնում էի մեր բակը. անսովոր դատարկված, կարծես բոլորը միասին քոչել էին: Շուտով երևաց մեր շքամուտքը՝ մութ ու լքված: Ես սկսեցի կարդալ հազար անգամ կարդացած «փորագրությունները»՝ «Գիո+Լիզա=սիրտ»: «Կորչի՛ Շևարդնաձեն»: «Բավական է անկում ապրել»: Մայրս բանալին էր փնտրում պայուսակի մեջ, Նինոն բաց բերանով մագերն էր ոլորում, ինչը նրա մասին էր խոսում, որ արդեն շատ էր ուզում քնել: Կարծես ամեն ինչ լավ պետք է ավարտվեր: Մայրս պետք է գտներ բանալին, բացեր շքամուտքի դուռը, մենք անտեղի պետք է հույս ունենայինք, որ կգար վերելակը: Աստիճաններով տուն կբարձրանայինք, մայրիկը կբացեր դուռը, մեզ կկերակրեր տաք շոկոլադով ու մի քիչ ընկույզով թխվածքով: Հետո ինձ դեղ կտար: Քնելուց առաջ հայրս էլ կգար, դպրոցի համար ինձ դեղին դրամ կտար, ու ես քաղցր քուն կմտնեի: Սակայն այդ օրը ամեն ինչ այնպես չեղավ, ինչպես լինելու էր: Մայրս դեռ բանալին էր փնտրում: Քամին այնպես փչեց, որ նույնիսկ իմ տաք մուշտակի մեջ զգացի

ցուրտը, սրթսրթացի ու նայեցի դռան վերևում աղոտ վառվող լամպին, որը երկար թրթռալուց հետո մթնեց ու մարեց: Կատվի մլավոց լսեցի, հայացքով նայեցի ձայնի ուղղությամբ ու մթության մեջ նկատեցի եկող մարդու ուրվապատկերը: Նա կամաց-կամաց մոտենում էր մեզ: Մայրիկս գտավ բանալին և այն է, պետք է բացեր դուռը, երբ անձանոթը բախվեց նրան: Ոչինչ չկռահեցի, սպասում էի ներողության, սակայն փոխարենը իսկական մարտադաշտի ականատես դարձա. ուրվապատկերը մորս պայուսակն էր քաշում, մայրս չէր զիջում: Կատուն մլավում էր, անձանոթը հայիոյում, ես բղավում էի, Նինոն լալիս էր, իսկ մայրս հորս էր կանչում: Չեմ հիշում, թե որքան շարունակվեց այս տեսարանը, հավանաբար մի քանի վայրկյան, սակայն այս ամենն իմ գիտակցության մեջ հավերժ նստվածք թողեց: Փշրվեց այն ոսկյա ակվարիումը, որում ապրում էի մինչև այդ, ինչ-որ տեղ կորավ անհոգության զգացումը: Ինչ խոսք, գիտեի, թե ինչ էր տեղի ունենում իմ տնից դուրս, սակայն այդ ամենն ինձ չէր վերաբերել, ես իմ պաշտպանված աշխարհն ունեի՝ երգերով, շոկոլադե թխվածքով և դեղին դրամով լի: Երբեք չէի պատկերացրել, որ հեռուստացույցի իրականությունն իմ իրականությունն է նաև: Ի վերջո մայրս վայր ընկավ, անձանոթը պայուսակն առած փախավ, ես սկսեցի հետապնդել նրան: Չեմ հիշում, թե ինչ էի մտածում, եթե հասնեի նրան, ինչ էի անելու, սակայն երբ վերադարձա հանդիսավոր հայտարարեցի՝ իհարկե, կհասնեի նրան, ուղղակի մի քիչ հեռու էր: Հենց այն ժամանակ՝ ութ տարեկան հասակում ես հասկացա, որ հասարակության յուրաքանչյուր անդամ պարտավոր է հետապնդել «իր գողին», որպեսզի հասարակությունն ավելի լավը դառնա: Մարդու պարտականությունն է ոչ միայն իր տանը, այլ նաև նրանից դուրս ստեղծել հարմարավետություն և երբեք չլինել անտարբեր, քանի որ օրերից մի օր նա ևս կարող է մենակ հայտնվել մութ շքամուտքում և չկարողանալ գտնել բանալին:

Աննա Գվալիա
Գիվի Զալդաստանիշվիլիի անվան Թբիլիսիի
Ամերիկյան ակադեմիայի
տասնմեկերորդ դասարանի
աշակերտուհի

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

1.2

- ա) Մտածե՛ք և գրի՛ առեք հասարակական հիմնախնդիրները, որ տեսնում եք դպրոցում, ընտանիքում, քաղաքում, երկրում:
- բ) Դիտե՛ք լրատվական հաղորդումները և գրի՛ առեք, թե ինչ հասարակական հիմնախնդիրների մասին է խոսքը: Այս հիմնախնդիրներն ավելացրե՛ք արդեն կազմած հիմնախնդիրների ցանկին:
- գ) Կարդացե՛ք լրագրեր և դո՛ւրս գրեք քննարկված հասարակական հիմնախնդիրները: Համացանցում գտեք հասարակական հիմնախնդիրներ: Դրանք ևս ավելացրեք ցանկին:

ՏԱՐԲԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻ ԵՎ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ՏԱՐԲԵՐ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ՄԻՍԻՈՆԵՐ - (ֆր. missionaire)
քարոզիչ, քրիստոնեական
եկեղեցու կողմից առաքված
անձ՝ կրոնական քարոզչություն
վարելու և այլ դավանանքների
մարդկանց դարձի բերելու
համար:

ԳԱԲՈՆ - այսօր անկախ
պետություն:

ԷԼԶԱՄ - տարածաշրջան
Հյուսիս-Արևելյան
Ֆրանսիայում: Տեքստում նշված
ժամանակաշրջանում այն
Գերմանիային է պատկանել:
ԹԵՈԼՈԳԻԱ -

աստվածաբանություն,
կրոնական
վարդապետությունների
և ուսմունքների
միասնականություն:

ԼԻՑԵՆՑԻԱՆՏ - 1. առաջին
գիտական աստիճանը
Արևմտյան Եվրոպայի և
Լատինական Ամերիկայի մի
շարք երկրներում, շնորհվում
է բարձրագույն ուսումնական
հաստատությունում սովորելու
3-րդ կամ 4-րդ տարում: Այն
միջնակարգ ուսումնական
հաստատության ուսուցչի
պաշտոն ստանձնելու
իրավունք է տալիս: 2.
Գիտական աստիճան որոշ
համալսարաններում,
բակալավրի և մագիստրոսի
աստիճանների միջև:

ՀԱՏՎԱԾ ԱԼԲԵՐՏ ՇՎԱՅՑԵՐԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

1904 թվականի աշնանը Փարիզի միսիոներների ընկերության
ամսագրում տպագրվում է «Առաքելության դժվարությունը
Կոնգոյում» հոդվածը: Նրանում նկարագրված էր այն ծանր
վիճակը, որում հայտնվել են քարոզիչները, որոնք փորձում էին
օգնել հազար տեսակ հիվանդություններով տանջված **Գաբոնի**
գավառի բնակիչներին. «Փոքրիկ բանակին, որ պայքարում է Օգովեի
առափնյակում, անհրաժեշտ է ուժ, էներգիա: Գուցե այս կոչը հասնի
մինչև ընթերցողի սիրտը ...»:

Այդ ժամանակ 29 տարեկան **Էլզասցի** Ալբերտ Շվայցերն արդեն
փիլիսոփայության դոկտոր էր, **աստվածաբանության լիցենցիանտ**,
սեմինարիայի ղեկավար, անվանի երգեհոնահար և երաժշտագետ,
փիլիսոփայության, աստվածաբանության և երաժշտության
բազմաթիվ հետաքրքիր գրքերի հեղինակ: Ուներ ծնողներ, քույր
և եղբայր: Նրան շատ էին սիրում ուսանողները: Նրա կողքին էր
հոյակապ Էլենը, որը սիրում և հասկանում էր նրան: Շվայցերին
անչափ հուզեց կարդացած տեղեկագիրը, սակայն ... որոշում
կայացրեց և հանդարտվեց:

ՊԱԿԻՍՏԱՆՑԻ ՏՂԱՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

1995 թվականի մի առավոտ 12-ամյա կանադացի Կրեգ
Կյեյբյուրգերը դպրոց գնալուց առաջ, ըստ սովորության, վերցրեց
«Տորոնտոյի աստղը» թերթը՝ ծաղրաշար գտնելու նպատակով:
Առաջին էջին նա տեսավ մի լուսանկար, որը հիմնովին փոխեց
նրա կյանքը: Լուսանկարի վրա պատկերված էր նրա հասակակից
պակիստանցի Իքմալ Մարիհը: Հոդվածում գրված էր, որ երեխային
ստրկության էին վաճառել 4 տարեկան հասակում, ինչից հետո նա
ստիպված է եղել 6 տարի ֆաբրիկայում մանածագործ աշխատել:
Երբ դարձել է 10 տարեկան, փրկվել է փախչելով և աշխատել է
ամենուրեք բացահայտել երեխաներին շահագործելու փաստերը:
Նա ցանկանում էր իր ձայնը հասցնել տարբեր երկրներ և ցույց տալ,
թե ինչպիսի ծանր վիճակում են գտնվում բազմաթիվ երեխաներ:
Կային մարդիկ, որոնք չէին հավանում նրա բողոքը, ինչի պատճառով
էլ նրան սպանում են:

ՄԱՌԱՋԱԴԴԱՆՔ 1.3 ԱՌԱՋԻՆ ԽՄԲԻ ՀԱՄԱՐ

Կարդացե՛ք «Հատված Ալբերտ Շվայցերի կենսագրությունից» տեքստը և պատասխանե՛ք հետևյալ հարցերին.
ա) Ինչո՞ւ մ էր կայանում հողվածում նկարագրված հիմնախնդիրը:
բ) Այս հողվածը, հավանաբար, տասնյակ մարդիկ կկարդային: Ի՞նչ արձագանք կարող էր ունենալ ընթերցողը:
գ) Երբ ավելի դժվար կլինե՞ր օգնություն ցուցաբերել՝ 1904 թվականին, թե՛ այսօր:

ՄԱՌԱՋԱԴԴԱՆՔ 1.3 ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՄԲԻ ՀԱՄԱՐ

Կարդացե՛ք «Պակիստանցի տղայի պատմությունը» և պատասխանե՛ք հետևյալ հարցերին.
ա) Ի՞նչ է անչափահաս երեխաներին վաճառելու և նրանց աշխատանքի ուղարկելու պատճառը:
բ) Ընթերցողն ինչպե՞ս պետք է արձագանքի հողվածին:
գ) Ի՞նչ կարելի է տեսնել այս հողվածում:
դ) Ի՞նչ հետևանք կարող էր ունենալ հողվածի տպագրումը, երբ արդեն տղան սպանված էր:

ՄԱՌԱՋԱԴԴԱՆՔ 1.3 ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՄԲԻ ՀԱՄԱՐ

Կարդացե՛ք «Հատված Ալբերտ Շվայցերի կենսագրությունից» տեքստը և պատասխանե՛ք հետևյալ հարցերին.
ա) Քարտեզի վրա գտե՛ք տեքստում հիշատակված բոլոր աշխարհագրական վայրերը:
բ) Հիմնախնդիրների գծապատկերի համապատասխան շրջանակում գրե՛ք հիմնախնդիրները (Ալբերտ Շվայցերի դիրքորոշումից):
գ) Մտածե՛ք, թե դարաշրջանի նախատեսմամբ որ կոնկրետ անձը կամ կազմակերպությունը կարող էր հոգալ հողվածում նկարագրված հիմնախնդիրների վճռման մասին:

ՄԱՌԱՋԱԴԴԱՆՔ 1.3 ՉՈՐԴՈՐԴ ԽՄԲԻ ՀԱՄԱՐ

Կարդացե՛ք «Պակիստանցի տղայի պատմությունը» և պատասխանե՛ք հետևյալ հարցերին.
ա) Քարտեզի վրա գտե՛ք տեքստում հիշատակված բոլոր աշխարհագրական վայրերը:
բ) Հիմնախնդիրների գծապատկերի համապատասխան շրջանակում գրե՛ք հիմնախնդիրները (Կրեգ Կելթյուրգերի դիրքորոշումից):
գ) Մտածե՛ք, թե որ կոնկրետ անձը կամ կազմակերպությունը կարող էր հոգալ հողվածում նկարագրված հիմնախնդիրների վճռման մասին:

ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

ԱԼԲԵՐՏ ՇՎԱՅՅԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

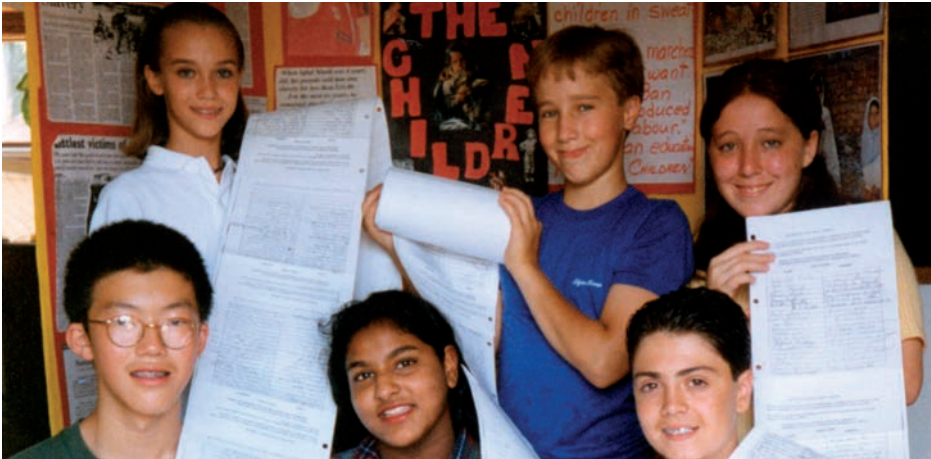
1905 թվականին Շվայցերն իր ընկերներին հայտարարեց, որ որոշել է բժշկական կրթություն ստանալ և որպես բժիշկ մեկնել Աֆրիկա: Նա սկսեց գումար հավաքել Լամբարենեի հիվանդանոցի համար: Նրա համար դրամի հիմնական աղբյուր հանդիսանում էր փիլիսոփայությունից և բժշկությունից իր գրած գրքերի հրապարակումը: Նա կապվեց Ֆրանսիայի Կարմիր խաչի առաքելության հետ, որը հանձն առավ հիվանդանոցի կառուցումը:

1913 թվականի գարնանը Շվայցերը, արդեն բժշկության դոկտոր, կնոջ (նա բուժքույրերի դասընթացներ էր անցել) հետ ուղևորվեց Գաբոն: Հիվանդանոցի շինարարությունը դեռ չէր սկսվել: Բժիշկը հիվանդներին էր ընդունում և զուգահեռաբար կառուցում էր հիվանդանոցը: Տարին մեկ անգամ Եվրոպա էր մեկնում, դասախոսություններ էր կարդում երաժշտագիտությունից ու իր հիվանդանոցի մասին: Սրանից ստացած եկամուտն օգտագործում էր հիվանդանոցի համար: 1924 թվականից Շվայցերին մշտապես օգնում էին Եվրոպայից հերթով ժամանող բժիշկները:

ԿՐԵԳ ԿՅԵԼԲՅՈՒՐԳԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Կրեգը հասկացավ, որ անարդարության դեմ կարող է պայքարել նաև երեխան: Նա իր 11 համադասարանցիներին հետ ձևավորեց մի կազմակերպություն, որի **“Enfants Entraide”** ֆրանսերեն անվանումը, «Երեխաների փոխօգնություն» բառացի թարգմանությամբ, անգլերեն այսպես է հնչում՝ **“Free The Children”** (Ազատե՛ք երեխաներին): Կազմակերպությունը նպատակադրում է երեխաներին ազատել աղքատությունից և շահագործումից:

«Ազատե՛ք երեխաներին»
կազմակերպության
տարբերանշանը

Կրեգի գաղափարը ձևագնդի նման գլորվեց: Կրեգը շրջեց շատ երկրներ, այցելեց սարսափելի պայմաններում գտնվող երեխաների և նրանց պատմությունը ներկայացրեց մնացած աշխարհին: Նա աշխարհում շատ գործընկերներ և երկրպագուներ ունի: Ոմանք ֆինանսական օգնություն են ցուցաբերում, ոմանք՝ մասնագիտական: Շատ մարդիկ աշխատում են տարածել կազմակերպության տեղեկագիրը և բացատրել նրա նպատակները: «Ազատե՛ք երեխաներին»-ը ծրագրեր է իրականացնում աշխարհի 45 երկրներում մեկ միլիոնից ավելի երեխաների համար: Ծրագրերն այդ երեխաներին կրթություն ստանալու հնարավորություն են տալիս, իսկ նրանց ընտանիքներին օժանդակում են աղքատության հաղթահարման, բնակելի պայմանների բարելավման հարցում (խմելու ջուր են հասցնում այն գյուղեր, որտեղ չկա ջուր, և երեխաները հեռվից են բերում): Օգնություն են ցուցաբերում հիվանդանոցներին: Ծայրահեղ աղքատության հաղթահարումը և դպրոցում կրթություն ստանալու հնարավորությունը ծնողներին հնարավորություն է տալիս թույլ չտալ իրենց երեխաներին անչափահաս տարիքում աշխատել:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1.4 ԱՌԱՋԻՆ ԵՎ ԵՐԸՈՐՈՐԴ ԽՍԲԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Կարդացեք «Ալբերտ Շվայցերի որոշումը» և պատասխանե՛ք հարցերին:

- ա)** Ի՞նչ արդյունք ունեցավ Շվայցերի գործողությունը:
- բ)** Արդյոք բոլորը կարո՞ղ են այսպես վարվել:
- գ)** Պայմանականորեն գրեք Շվայցերի գործողությունների պլանը (հաջորդականությունը)՝ հոդվածը կարդալուց հետո:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1.4 ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՎ ԶՈՐՈՐՈՐԴ ԽՍԲԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Կարդացեք «Կրեգ Կյելբյուրգերի որոշումը» և պատասխանե՛ք հարցերին:

- ա)** Ի՞նչ արդյունքներ ունի «Ազատե՛ք երեխաներին» կազմակերպության աշխատանքը:
- բ)** Այս կազմակերպությունը կարողանո՞ւմ է վճռել բոլոր երեխաների հիմնախնդիրները:
- գ)** Գրեք Կրեգի գործողությունների պլանը (հաջորդականությունը)՝ հոդվածը կարդալուց հետո:

ԹԵՄԱ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ:
ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԻ
ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ:
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ: ԲԱԽՈՒՄԸ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ: ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ՄԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԸ: ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ: ԲԱԽՈՒՄԸ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Այս գլխում տրված նյութը ձեզ կօգնի մտորել համագործակցության կարևորության, հաջող համագործակցության համար անհրաժեշտ պայմանների, գործընկերների ընտրության սկզբունքների, անհաջող համագործակցության պատճառների և դրանց հաղթահարման ուղիների մասին: Բացի այդ, դուք կծանոթանաք ենթադրյալ գործընկերների գործառույթներին:

«Համագործակցություն» բառը հաճախ օգտագործվում է ամենօրյա խոսքում, մամուլում, գործնական հարաբերություններում: Համագործակցիցներ (տանամշրոմլեբո – բառացիորեն՝ միասին աշխատողներ) ենք անվանում միևնույն հաստատությունում աշխատող մարդկանց: Որոշ մասնագետներ համագործակցում են կազմակերպությունների հետ: Տարբեր հաստատություններ կամ պետությունը պայմանագրեր են կնքում համագործակցության վերաբերյալ: Այս ամենը նրա ցուցանիշ է, որ մի շարք գործունեություններ դժվար է հաղթահարել մենակ: Հնագույն ժամանակներից մարդիկ հասկանում էին, որ վտանգին մենակ չեն կարող դիմակայել: Փոխաջակցության գաղափարն արտացոլվել է բանահյուսության մեջ և տարբեր զրոհների ստեղծագործություններում:

Կարդացե՛ք ստորև բերված ասացվածքները: Բացատրե՛ք դրանցում արտահայտված միտքը: Մտաբերե՛ք, թե ինչ է ասացվածքը:

«Մենակ մարդը նույնիսկ ուտելիս է մեղք»:

«Ուժը միասնության մեջ է»:

1

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

Համագործակցությունը փոխհարմարեցված, համաձայնեցված աշխատանք է:

Հիմնախնդիրների առատության և բարդության պատճառով անհնար է բոլոր հիմնախնդիրների վրա աշխատել: Ակտիվ մարդը, սեփական հայացքների, հնարավորությունների և առկա պայմանների համաձայն, ընտրում է հիմնախնդիրը և ղեկավարում նրա վճռումը: Այսպիսի ղեկավարումն ասում են, որ գործը նրա նախաձեռնությամբ կատարվեց:

2 ԲԱՑԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաձեռնությունը որևէ գործում առաջնորդությունն է, անհրաժեշտ պահին ինքնուրույն ակտիվ գործելու կարողությունը:

Որևէ գործ սկսելիս մարդ նախ պետք է պարզի, ունի՞ արդյոք այս գործն անելու իրավունք և ունի՞ց պետք է ստանա թույլտվություն: Բացի այդ, պետք է սահմանի, թե ում հետ պետք է համագործակցի:

Ակտիվ մարդու նախաձեռնությանը հնարավոր է բազմաթիվ մարդիկ արձագանքեն: Ոմանք գուցե այնքան հետաքրքրվեն այս կամ այն նախաձեռնությամբ, որ որոշեն սեփական գիտելիքը, եռանդը և ժամանակն անհատույց տրամադրել նրա իրականացմանը: Այսպիսի մարդկանց կամավորներ են անվանում: Կամավորները (հաճախ նույնիսկ երեխաները) աշխատում են բազմաթիվ մարդասիրական կազմակերպություններում: Մարդասիրական կազմակերպության հիմնական գործառույթը տարբեր երկրների բնակիչներին մարդասիրական օգնության ցուցաբերումն է՝ բնական կամ մարդու գործունեությամբ ծագած աղետների արդյունքների թեթևացման նպատակով: Այսպիսի օգնությունը նպատակադրում է մարդկային կյանքերը փրկել, նրանց ծանր վիճակը թեթևացնել և պաշտպանել մարդու արժանապատվությունը: Կամավորությունը կարող է դրսևորվել նաև այլ բնագավառներում: Այսպիսի օրինակ է օտարերկրյա ուսուցիչների աշխատանքը Վրաստանում՝ «Ուսուցանի՛ր և ուսանի՛ր Վրաստանի հետ» ծրագրի շրջանակներում: ՄԱԿ-ի Գլխավոր վեհաժողովի նախաձեռնությամբ, 1985 թվականից Կամավորների միջազգային օր է հայտարարվել դեկտեմբերի 5-ը:

3 ԲԱՑԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կամավորությունը կամավոր, առանց վարձատրության աշխատանք է ուրիշի օգտին:

Բացի կամավորությունից, անհրաժեշտ է դառնում այնպիսի կազմակերպությունների ընդգրկում, որոնք աշխատում են տվյալ հարցերի վրա: Անհրաժեշտ է նաև այն անձանց ընդգրկում, որոնց պաշտոնապես են շնորհված որոշակի իրավագործություններ, և նրանք կարող են օգնություն ցուցաբերել կոնկրետ գաղափարի իրականացման ժամանակ: Համամասնակիցների ընտրության ժամանակ կարևոր են նաև անհատական հատկանիշները: Պետք է նախատեսել նրանց պատասխանատվության զգացումը, գիտելիքը, տրամաբանական մտածողության կարողությունը, բնավորությունը և այլն:

Այսպիսով, համագործակցության համար գործընկեր ես ընտրում.

- ◆ ըստ հետաքրքրությունների,
- ◆ ըստ կարողությունների,
- ◆ ըստ իրավագործությունների,
- ◆ ըստ անհատական հատկանիշների և այլն:

Ինչպես երևում է բացատրությունից, համագործակցությունը փոխհարմարեցված, համաձայնեցված աշխատանք է: Համաձայնեցված աշխատանքի հասնելու համար կողմերը որոշակի կադապարի մեջ պետք է դնեն իրենց վարքը, պահպանեն որոշակի կանոններ: Նրանք պետք է կարողանան միմյանց լսել, հարգել միմյանց կարծիքը, համատեղ կազմել գործողությունների պլան և պահպանել սահմանված ժամկետները: Համագործակցությունը միշտ չէ, որ հաջող է ընթանում: Դրա պատճառը կարող են լինել գործընկերոջ ոչ ճիշտ ընտրությունը, ձեզանից կախում չունեցող երևույթները և այլն: Այսպիսի պատճառներից մեկը կարող է լինել բախումը (կոնֆլիկտը) գործընկերների միջև, որը բխում է միևնույն հարցի նկատմամբ տարբեր դիրքորոշման գոյությունից կամ գործընկերների անհատական հատկանիշներից: Բախում կարող է տեղի ունենալ նախագծի վրա աշխատող խմբի ներսում կամ այն կազմակերպության հետ (կամ այն կազմակերպության ներկայացուցչի հետ), որը խումբն ընտրում է՝ որպես գործընկեր: Առաջին դեպքում հնարավոր է այն սկիզբ առնի նույնիսկ մինչև նախագծի վրա աշխատանքը սկսելը, չի բացառվում, որ այն առաջացած լինի խմբի անդամների անհատական աճնական հարաբերություններից: Այսպիսի դեպքերում կողմերը պետք է փորձեն բարձր կանգնել իրենց անհատական հարաբերություններից և շարունակել գործնական հարաբերությունը: Բախման տեսակը կախված է ներգրավված կողմերի վարքից: Ում հետ էլ ուզում է տեղի ունենա կոնֆլիկտը, աշխատեք չլինել ագրեսիվ, զգո՛ւյշ ընտրեք արտահայտությունները և տոնը, սպասե՛ք, որ երկրորդ կողմի ներկայացուցիչն ասի իր ասելիքը: Լա՛վ խորհեք նրա ասածի մասին:

Գոյություն չունի կոնֆլիկտի կարգավորման համապիտանի դեղատոմս, սակայն կողմերն անպայման պետք է փորձեն կարգավորել այն: Նախ՝ պետք է պարզվի բախման պատճառը, ինչի համար վիճող կողմերը պետք է լսեն միմյանց: Համատեղ պետք է փորձեն գտնել ելքը և ցուցաբերել **կոմպրոմիսի՝ փոխզիջման** գնալու պատրաստակամություն: Եթե կոնֆլիկտը միևնույն է, չի կարգավորվում, շահագրգիռ կողմը ժամանակին պետք է վերլուծի

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ԿՈՄՊՐՈՄԻՍ - (լատ. *compromissum*) փոխզիջում, փոխադարձ զիջման ճանապարհով նվաճված համաձայնություն:

կոնֆլիկտի առաջացման պատճառները և ավելի խելամտորեն ընտրի նոր գործընկեր:

Հիֆսախնդրի ժամանակին և հաջողությամբ վճռման համար անհրաժեշտ է ստեղծել լավ թիմ, որում աշխատակիցների միջև բաշխված կլինեն գործունեությունները՝ նրանց կարողության, գիտելիքի, փորձի, հետաքրքրությունների նախատեսմամբ: Անհրաժեշտ է նաև այն կազմակերպությունների հետ համագործակցել, որոնք կարող են օգնություն ցուցաբերել պետական և հասարակական մակարդակներում: Որպեսզի պարզ լինեն տարբեր ուղղությամբ աշխատող հնարավոր գործընկեր կազմակերպությունների գործառույթները, առաջարկում ենք տեղեկություններ դրանց մասին:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԵՎ ՆՐԱ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ինքնակառավարումը հասարակական կառավարման այնպիսի ձև է, որի ժամանակ որոշակի տարածքի բնակիչները ստեղծում են համայնք, որը ճանաչում և որին իրավաբանական կարգավիճակ է շնորհում կենտրոնական իշխանությունը:

Տեղական ինքնակառավարման ներկայացուցչական մարմինը սակրեբուլոն (ավագանին) է, իսկ գործադիր մարմինը՝ գամգեոբան (շրջանային վարչությունը)/քաղաքապետարանը:

Տեղական իշխանությունը պետք է բավարարի բնակչության կարիքները: Այլ կերպ ասած՝ կարգավորի տեղական նշանակության հարցեր: Տեղական իշխանությունը բնակչության կենսական պայմանների բարելավման համար պետք է հոգա տարածաշրջանում տնտեսական զարգացման և քաղաքացիական խաղաղության և կայունության ապահովման մասին, նաև ստեղծի էթնիկական փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների համար այնպիսի պայմաններ, որ նրանց տրվի որոշումների կայացմանը մասնակցելու հնարավորություն:

Ավելի լիարժեք տեղեկություններ տրված են 1 հավելվածում:

Դպրոցում նույնպես օրենքով նախատեսված է ինքնակառավարման իրականացում: Դպրոցի հոգաբարձուների խորհուրդը և աշակերտների ինքնակառավարումը դպրոցի ինքնակառավարման մարմիններն են: Հոգաբարձուների խորհուրդն ընտրում է դպրոցի տնօրենին, հաստատում դպրոցի բյուջեն և վերահսկում ֆինանսների ծախսը և գույքի տնօրինումը, հաստատում դպրոցի ներքին կարգապահական կանոնները, վերահսկում աշխատանքային պայմանագրերի պայմանների կատարումը: Աշակերտների ինքնակառավարումը կարող է քննարկել դպրոցի համար նշանակալի հարցեր և ներկայացնել հոգաբարձուների խորհրդին, նրա մեջ առաջարկություններ ընդգրկել՝ կապված դպրոցի ներքին կարգապահական կանոնների հետ, ստեղծել դպրոցական ակումբ: Լիարժեք տեղեկությունները տեսնե՛ք 2, 3 և 4 հավելվածներում:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՈՉ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ոչ կառավարական կազմակերպությունը հասարակական կազմակերպություն է, որը հանդիսանում է քաղաքացիների կամավոր միավորում: Նրանում միավորված են ընդհանուր հետաքրքրություններ և նպատակներ ունեցող մարդիկ: Սա կառավարությունից անկախ ինստիտուցիա է: Երբեմն տեղական ոչ կառավարական կազմակերպությունը ֆինանսավորվում է այլ երկրների կառավարությունների կողմից: Աշխարհում շուրջ 40 000 այսպիսի ոչ կառավարական կազմակերպություն կա: Իսկ տեղական նշանակության ոչ կառավարական կազմակերպությունների թիվն ավելի մեծ է:

Ոչ կառավարական կազմակերպությունների տեսակները կարող ենք տարբերակել ըստ ուղղությունների և համագործակցության մակարդակի:

Ըստ ուղղությունների գոյություն ունեն բարեգործական, սպասարկման, ընդհանուր կազմակերպություններ:

Իսկ ըստ համագործակցության մակարդակների՝ համայնքի վրա հիմնված, քաղաքային, ազգային, միջազգային:

Ծանոթանանք մի քանի կազմակերպությունների գործառույթներին.

1. ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամ - UNICEF FE (United Nations Children's Fund): Նրա ներկայացուցչությունը Վրաստանում իրականացնում է ծրագրեր երեխաների պաշտպանության, առողջապահության և կրթության բնագավառներում: <http://www.unicef.org/georgia>

2. ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագիր - UNDP (United Nations Development Programme): Սա ՄԱԿ-ի զարգացման ցանց է, որը ծառայում է տարբեր ազգերի բազմակողմանի զարգացմանը: <http://www.undp.org.ge>

Ձեզ համար հետաքրքիր կարող են լինել այս կազմակերպության հետևյալ ուղղությունները.

- ◆ Environment & Energy - ՄԱԿ-ի «Շրջակա միջավայրը և էներգիան» զարգացման ծրագիրը կոչված է Վրաստանի ջրային ռեսուրսները և միջավայրը ադապտացնելու, պաշտպանելուն, ինչպես նաև Վրաստանում տեղական ռեսուրսների օգտագործմանը նպաստելուն և կենսաբազմազանության պահպանմանը:
- ◆ Economic Development - ՄԱԿ-ի «Տնտեսական զարգացում» զարգացման ծրագիրը Վրաստանին օգնում է կայուն տնտեսական զարգացման գործում: Առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում երկրում բիզնեսի զարգացմանը և նրանում ցածր եկամուտով մարդկանց խմբերի ընդգրկմանը:

3. Save the Children (Փրկենք երեխաներին) - առաջատար միջազգային կազմակերպություններից մեկն է, որն օգնում է տարբեր երկրների բնակչության խոցելի մասին՝ անօթևան երեխաներին, կանանց, բռնի վերաբնակեցված անձանց: Նրա աշխատանքը միտված է առողջապահության, կրթության, կանանց և երիտասարդների կարիքների հետ կապված հարցերի վճռմանը: <http://www.savethechildren.org>

4. PH International - միջազգային կազմակերպություն է: Նրա նպատակն է ստեղծել հզոր հասարակություններ՝ քաղաքացիական լիդերության զարգացման, ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառության և միջմշակութային հարաբերություններին օժանդակման միջոցով: <http://www.ph-int.org>

5. USAID (ԱՄՆ-ի Միջազգային զարգացման գործակալություն) - տարիներ շարունակ USAID-ն օգնում է այն երկրներին, որոնք փորձում են թոթափել աղքատությունը և անցկացնել ժողովրդավարական բարեփոխումներ: Այն իրականացնում է բազմաթիվ ծրագրեր՝ տնտեսական աճի, էներգետիկայի և բնապահպանության, ժողովրդավարության և կառավարման, առողջապահության և սոցիալական զարգացման ուղղություններով: <http://www.usaid.gov>

6. CENN - Կովկասի բնապահպանական ոչ կառավարական կազմակերպությունների ցանց:

(Caucasus Environmental NGO Network) <http://www.cenn.org>

Դուք կարող եք հետաքրքրվել CENN-ի հետևյալ ուղղություններով.

- ◆ Գենդերը և միջավայրը - այս նախագիծը, մի քանի տարի է, ընթանում և հետազոտում է, թե որքանով հաջող են և արդյունավետ գենդերի վրա հիմնված նախագծերը, և ինչ դեր ունեն կանայք բնական ռեսուրսների պահպանման և օգտագործման գործում:
- ◆ Կլիմայի փոփոխություն - այս նախագիծը նպատակադրում է բարձրացնել Հարավային Կովկասի ժողովուրդների տեղեկացվածությունը այս կարևորագույն հիմնախնդիրներից մեկի մասին, որ այսօր կանգնած է տարածաշրջանի և մարդկության առջև:
- ◆ Բնական ռեսուրսների պահպանումը և սպառումը անչափ կարևոր է ինչպես շրջակա միջավայրի, այնպես էլ հասարակության համար: Կազմակերպությունը փորձում է խորհուրդներ տալ այս հարցով հետաքրքրված խմբերին:

7. Վրաստանի երիտասարդ իրավաբանների ընկերակցությունը (ՎԵԻԸ) տեղական նշանակալի կազմակերպություն է, որի բազմակողմանի գործունեության մեջ լուրջ տեղ է զբաղեցնում հասարակության շրջանում իրավական գիտակցության բարձրացումը, օրենքի նկատմամբ հարգանքի հաստատումը, մարդու իրավունքների պաշտպանությունը, պաշտպանության մեխանիզմների զարգացումը և մատչելիության ապահովումը՝ առանց որևէ խտրականության: <http://www.gyla.ge>

8. Վրաստանի երիտասարդ տնտեսագետների ընկերակցությունն աշխատում է նպաստել Վրաստանում գործարար միջավայրի բարելավմանը, նաև՝ ժողովրդավարական կառավարմանը, տնտեսական բարեփոխումներին և երիտասարդ տնտեսագետների մասնագիտական զարգացմանը: <http://www.economists.ge>

Առաջարկում ենք ինտերնետ-հասցեներ, որտեղ կարելի է տեղեկություններ հայթայթել Վրաստանում գործող հետաքրքիր կազմակերպությունների մասին.

- ◆ Ոչ կառավարական կազմակերպությունների և հիմնադրամների մասին տեղեկություններն ամփոփված են <http://www.afba.ge> կայք-էջում: Մենյուի մեջ դեռ պետք է գտնեք հղումները, այնուհետև՝ ոչ կառավարական կազմակերպությունները:
- ◆ Հասարակական ոչ կառավարական կազմակերպություններ և հիմնադրամներ՝ <http://www.yell.ge>:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՄԱՆ ԵՎ ԱԿՏԻՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ակումբը ընդհանուր հասարակական հետաքրքրություններ կամ նպատակներ ունեցող մարդկանց կամավոր միավորում է: Ակումբները կարող են լինել տարբեր ուղղությունների՝ մարզական, երաժշտական, կրոնական, քաղաքացիական, հասարակական գործունեության, բարեգործական գործունեության և այլն: Հնագույն ժամանակներից ի վեր ակումբներ գոյություն ունեն բոլոր երկրներում: Աշխարհի տարբեր երկրներում շատ տարածված է դպրոցական ակումբների հիմնադրման փորձը: Ակումբը պետք է ունենա անվանում, կանոնադրություն, գործողությունների պլան, հոգաբարձու: Հոգաբարձուն առավելապես ուսուցիչ է, որն ակումբի աշխատողներին օգնում է աշխատանքի կատարման մեջ: Եվրոպայի շատ երկրներում գործում են դպրոցի եվրոպական ակումբներ: Այսպիսի ակումբ կա նաև Բաթումիի 2-րդ հանրային դպրոցում: Սա միասին աշխատող աշակերտների թիմ է, որի անդամները խորացնում են իրենց գիտելիքը Եվրոպայի պատմությունից, աշխարհագրությունից, ավանդույթներից և մշակույթից, մասսայականացնում այդ գիտելիքը դպրոցում և տեղական համայնքում: Օրինակի համար ծանոթացեք այսպիսի ակումբներից մեկի կանոնադրությանը (հավելված 4):

Ի տարբերություն նախագծի, ակումբներն ավելի երկարատև համագործակցություն են ենթադրում: Ակումբը երկարաժամկետ միավորում է, որի կազմը կարող է փոխվել, սակայն աշխատանքի հիմնական ուղղությունները մնում են անփոփոխ: Օրինակ՝ բարեգործական ակումբը կարող է գոյություն ունենալ տարիներ շարունակ, քանի որ մեր շուրջ միշտ կան մարդիկ, որոնց օգնություն է անհրաժեշտ:

Այստեղ առաջարկում ենք նաև հասարակական օգուտ բերող մի քանի երկարաժամկետ նախագծի գաղափար և արդեն առկա ակումբների ակտիվությունների նկարագիր:

Դպրոցական քաղաքացիական ակումբ - ՀԻԴ Ռուսթավիի №2 դպրոցի քաղաքացիական ակումբը հիմնադրվել է 2010 թվականին, ԿՆՎՀ (Կրթական նախաձեռնությունների վրացական ընկերակցություն) անվանմամբ: Այնդեկավարում են քաղաքացիական կրթության ուսուցիչները: Ակումբի անդամ են իններորդ և տասներորդ դասարանների շուրջ 40 աշակերտներ: Ակումբը պլանավորում է

և իրականացնում տարբեր տիպի նախագծեր և ակտիվություններ: Օրինակ, առողջ կենսակերպի ժողովրդականացման նպատակով, ակումբը երեկույթ էր կազմակերպել, որտեղ աշակերտների հետ հանդիպել է նրանց հետ զրուցել խառը մարտաձևերից աշխարհի չեմպիոն Գուրամ Գուգենիշվիլին: Այժմ ակումբի անդամներն ընդգրկված են ԿՆՎԸ-ի փոքր դրամաշնորհների մրցույթի մեջ և նախագծեր են պատրաստում:

Գիվի Զալդաստանիշվիլիի անվան Թբիլիսիի ամերիկյան ակադեմիայում 2001 թվականից գոյություն ունի բարեգործական ակումբ: Այս ակումբի հոգաբարձուն վրաց լեզվի և գրականության ուսուցիչն է: Ներկայիս դրությամբ բարեգործական ակումբում շուրջ 40 անդամ է միավորված: Սկզբից ընդամենը մի քանի աշակերտ էր գնում մանկատներ և տարեցների ապաստաններ, վանքեր և նրանց բնակիչներին օգնում ամենօրյա գործունեության մեջ: Ուսուցիչը լուսանկարում էր և դրանք ամեն երկուշաբթի ցուցադրում միջանցքներում: Հետաքրքրվող աշակերտների քանակն աստիճանաբար աճեց, և ակումբն էլ ընդլայնվեց:

Կանաչ ակումբ - այս ակումբի անդամները կարող են գտնել ազատ հողամասեր, համաձայնության գալ տեղական ինքնակառավարման հետ և կանաչապատել հողամասը, համագործակցել քաղաքի/գյուղի կառուցապատման ծառայության ներկայացուցիչների հետ (զբոսայգիների, այգիների պլանավորում), մաքրել ճանապարհները (ճանապարհի կամ ճանապարհահատվածի ընտրություն և կարգավորում) և այլն:

Մշակութային ժառանգության ակումբ - այս ակումբի անդամները կարող են իրենց գյուղում/թաղամասում/երկրամասում գտնել պատմական հուշարձան(ներ), մաքրել (մասնագետների դիտորդությամբ), նրա մասին տեղեկություններ հայթայթել, կազմել բուկլետ կամ կայք-էջ, իրենց շուրջ համախմբել համախոհների և կազմակերպություններ, համագործակցել պետական կամ մասնավոր կազմակերպությունների հետ՝ պատմական հուշարձանների մասին տեղեկությունների հայթայթման, տարածման և այս հուշարձանների մասին հոգածության նպատակով: Այսպիսի ակումբ է ստեղծված Թբիլիսիի 42-րդ հանրային դպրոցում:

Երեխաների իրավունքների պաշտպանության ակումբ - այս ակումբի անդամները կարող են բացատրել երեխաներին իրենց իրավունքները, գտնել այն ոչ կառավարական կամ կառավարական կազմակերպությունները, որոնք աշխատում են երեխաների իրավունքների պաշտպանության վրա, և երեխաներին տեղեկություններ մատուցել այս կազմակերպությունների գործունեության մասին, իրավունքների խախտման դեպքում օգնություն ցուցաբերել երեխաներին, որպեսզի նրանք իրենց ձայնը հասցնեն համապատասխան կազմակերպություններին, երեխաների պաշտպանության ապահովման համար մոբիլիզացնել մարդկային և կազմակերպչական ռեսուրսներ, հնարավորություն տալ երեխաներին ակտիվ մասնակցելու սեփական իրավունքների պաշտպանությանը:

Պարոցի ռադիոգիծ/թեժ գիծ - այս ակումբի անդամները կարող են կազմակերպել և վարել ղարոցի ռադիոգիծ: Ռադիոհաղորդումներում կարելի է խոսել երեխաների համար հրատապ խնդիրների և աշակերտների կողմից իրականացված նախագծերի մասին՝ նրանց մասսայականացման նպատակով:

Հոգ ենք տանում ղարոցի մասին - մարզական կահավորանքի հայթայթում և ղարոցական դահլիճի բարեկարգում, մարզահրապարակի կազմակերպում, գրադարանի հարստացում և կարգավորում, բակի խնամք, մաքրության պահպանում և այլն: Այս գաղափարը հնարավոր է իրականացնել ինչպես մեկանգամյա նախագծի, այնպես էլ մշտապես գործող ակումբի ստեղծման միջոցով:

Գրագիտության տարածումը այսօր հրատապ հարց է Վրաստանում: Այստեղ էլ կարելի է իրականացնել ինչպես մեկանգամյա միջոցառում, այնպես էլ երկարաժամկետ նախագիծ կամ ակումբային աշխատանք ծավալել՝ մի քանի տարի առաջ սահմանված պլանով և նպատակներով:

Այս գաղափարին է արձագանքում Կրթության և գիտության նախարարության կողմից նախաձեռնված «Գրքի բարեկամ» նախագիծը: Նախագծի նպատակն է զարգացնել երեխաների կարդալու, լսելու և կարդացածը իմաստավորելու կարողությունները, նպաստել գրագիտությանը և ընթերցանության մասսայականացմանը: Ըստ նախագծի հայեցակարգի՝ ավագ դասարանցիները, ուսանողները, գրողները, անվանի մարդիկ և այլ կամավորներ կրտսեր դասարանցիների համար ընթերցում են արտադասարանական գրականությունից հատվածներ, ինչից հետո ծավալվում է մտքերի փոխանակում ընթերցած նյութի շուրջ: Նման

նախագիծ իրականացվում է բազմաթիվ երկրներում, և նրա մեջ ընդգրկված են բազմաթիվ մարդիկ:

Կերակուրների բարեգործական տոնավաճառ - այս գաղափարի իրականացման համար կարող եք պլանավորել հետևյալ ակտիվությունները. ազգային խոհանոցների արտադրանքի մրցույթ և վաճառք խառը ազգային կազմով դպրոցներում, լավագույն բաղադրատոմսերի բացահայտում և փոխանակում և այլն: Տոնավաճառից հավաքված հասույթը կարող է օգտագործվել դպրոցների կամ սոցիալապես անապահով աշակերտների համար:

Ծանոթանանք մեզ պաշտպանողների հետ - աշակերտներին՝ ոստիկանության և հրշեջ ծառայության հետ ծանոթացում, փոքրիկների համար անվտանգության կանոնների մասին շնորհանդեսների կազմակերպում, դպրոցներում տարհանման պլանների կազմում և այլն: Այսպիսի գաղափարների իրականացումը հնարավոր չէ մեկանգամյա նախագծերով:

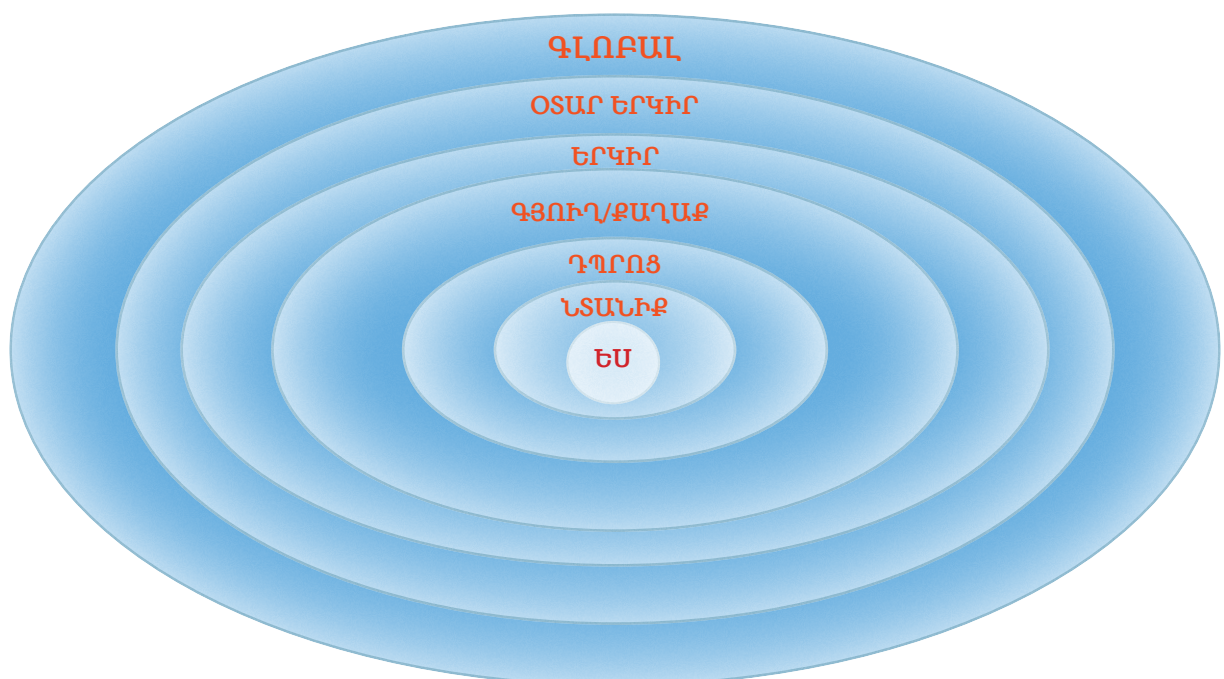
Գրաֆիտ - պատերի սպիտակեցում կամ մակագրությունների լվացում, հոգածություն գեղագիտական կողմի մասին:

ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐ - ԳՈՐԾԸՆԿԵՐ

Տարբեր կազմակերպությունների գործունեությանը ծանոթանալուց հետո, գործընկեր ընտրելու համար նախօրոք պետք է սահմանել, թե ինչ մակարդակի հիմնախնդիր եք փորձում լուծել:

Հիմնախնդիրները պայմանականորեն կարելի է բաշխել հետևյալ սխեմայի մեջ. հիմնախնդիրներ ընտանիքում, դպրոցում, քաղաքում, սեփական երկրում, օտար երկրում, գլոբալ հիմնախնդիրներ:

ա) Ուշադիր ուսումնասիրե՛ք առաջին դասին ձեր կողմից լրացված հիմնախնդիրների գծապատկերը:

բ) Ավելացրե՛ք բաց թողնված հիմնախնդիրները (եթե որևէ մեկն այդպիսին եք համարում):

գ) Վերանայե՛ք հավելվածներում (1-4) տրված տեղեկատվությունը և պարզե՛ք, թե ինչ տիպի են դրանք: Դա ձեզ կօգնի նախագծի վրա աշխատելիս:

դ) Մտածե՛ք, թե թվարկված հիմնախնդիրներից յուրաքանչյուրի վճռմանը որ կազմակերպությունը կարող է մասնակցել: Կարող եք օգտվել ստորև տրված աղյուսակից:

ե) Առանձնացրե՛ք այն հիմնախնդիրները, որոնց վճռմանը (կամ նրանց մի մասի վճռմանը) կարող եք մասնակցել: Սա կարող է լինել ոչ թե ամբողջ հիմնախնդրի, այլ նրա մի մասի կարգավորումը (հիմնախնդիրը կարող է վճռվել դպրոցի մակարդակով, սակայն մնալ չվճռված երկրի մակարդակով):

ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ/ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	ԴՊՐՈՑԻ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	ՈՉ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ			ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐ- ՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ		
ԿԵՂՏՈՏՎԱԾ ՓՈՂՈՑ								
ԳԵՆԴԵՐԱՅԻՆ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ								
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԾԽԱԽՈՏԻՑ								

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ԳԵՆԴԵՐԱՅԻՆ
ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ -
քաղաքացիների իրավունքների
ոտնահարում նրանց սեռի
դրդապատճառով:

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐՔ 1

(քաղվածք)

ՀՈՂՎԱԾ 1.

Օրենքի գործելու ոլորտը

Այս օրենքը որոշում է տեղական ինքնակառավարման իրականացման իրավական հիմքերը, տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավասությունները, դրանց ստեղծման և գործունեության կարգերը, դրանց ֆինանսները և գույքը, հարաբերությունները քաղաքացիների, պետական իշխանության մարմինների, հանրային և մասնավոր իրավական իրավաբանական անձանց հետ, նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության վրա պետական վերահսկողության և ուղղակի պետական կառավարման իրականացման կարգերը:

ՀՈՂՎԱԾ 2.

Տեղական ինքնակառավարման հասկացություն

1. Տեղական ինքնակառավարումն է ինքնավար միավորում զբանցված Վրաստանի քաղաքացիների կողմից ընտրված տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջոցով, Վրաստանի օրենսդրության հիման վրա տեղական

1. Օրենքն ամբողջությամբ նայել https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_idmssearch&view=docView&id=2244429&lang=ge կայքում

նշանակության հարցեր որոշելու իրավունքը և հնարավորությունն է:

2. Ինքնավար միավորը

մունիցիպալիտետն է: Մունիցիպալիտետը բնակավայր է (ինքնավար քաղաք), որն ունի վարչական սահմաններ կամ բնակավայրերի միություն (ինքնավար համայնք), վարչական սահմաններ և վարչական կենտրոն, ընտրովի տեղական ինքնակառավարման ներկայացուցչական և գործադիր մարմիններ (մունիցիպալիտետի մարմիններ), սեփական գույք, բյուջե, եկամուտներ: Մունիցիպալիտետն անկախ հանրային իրավասության իրավաբանական անձ է:

ՀՈՂՎԱԾ 3.

Մունիցիպալիտետ՝ ինքնավար քաղաք և ինքնավար համայնք

1. Տեղական ինքնակառավարումն է իրականացվում է մունիցիպալիտետում՝ ինքնավար քաղաքում և ինքնավար համայնքում:
2. Քաղաքը քաղաքատիպ բնակավայր է, որին, այս օրենքի համապատասխան, շնորհված է կամ շնորհվում է մունիցիպալիտետի կարգավիճակ:
3. Ինքնավար համայնքը մի քանի բնակավայրի միավոր է, որին, այս օրենքի համաձայն, շնորհված է կամ շնորհվում է մունիցիպալիտետի կարգավիճակ:

ՀՈՂՎԱԾ 4.

Բնակչության բնակեցման առաջնային տարածքային միավոր և մունիցիպալիտետի վարչական միավոր

1. Բնակչության բնակեցման առաջնային տարածքային միավորը բնակավայր է, որն

ունի անվանում, վարչական սահմաններ, տարածք և ունի գրանցված բնակչություն: Բնակավայրի տեսակներն են՝

ա) Գյուղ - բնակավայր, որի սահմաններում հիմնականում գյուղատնտեսական նշանակության հողեր և այլ բնական ռեսուրսներ են, և ենթակառույցն էապես կողմնորոշված է գյուղատնտեսական գործունեություն իրականացնելուն:

բ) Ավան - բնակավայր, որի տարածքում կան արդյունաբերական ձեռնարկություններ կամ/և զբոսաշրջային և հանգստավայրային հաստատություններ կամ/և բուժիչ և սոցիալ-մշակութային հաստատություններ, որոնք էլ իրականացնում են տեղական տնտեսական/մշակութային կենտրոնի գործառնությունները: Ավանի ենթակառուցվածքն էապես կողմնորոշված չէ գյուղատնտեսական գործունեություն վարելուն: Ավանի կարգի բնակավայրերին հնարավոր է պատկանի բնակավայրը, եթե այն ինքնավար միավորի վարչական կենտրոն է կամ ունի տնտեսական զարգացման և բնակչության աճի հեռանկար:

գ) Քաղաք - բնակավայր, որի տարածքի վրա տեղակայված են արդյունաբերական ձեռնարկություններ և տուրիստական, բժշկական և սոցիալ-մշակութային հիմնարկների ցանց, որոնք իրագործում են տեղական տնտեսական, մշակութային կենտրոնի գործառնությունները: Քաղաքի ենթակառույցները կողմնորոշված չեն գյուղատնտեսական գործունեության իրականացմանը: Քաղաքի կարգին կարող է պատկանել բնակավայրը, որի գրանցված բնակիչների քանակը 5000-ից ավել է: Բնակավայրին, որի գրանցված

բնակիչների քանակը 5000-ից պակաս է, կարելի է քաղաքի կարգավիճակ շնորհել, եթե այն ինքնավար միավոր, վարչական կենտրոն է կամ ունի հետագայում տնտեսական զարգացման և բնակչության աճի հեռանկար կամ էլ այս օրենքի երրորդ հոդվածի երկրորդ կետի համաձայն, որոշված է որպես ինքնավար քաղաք...

ՀՈՂՎԱԾ 6.

Վրաստանի քաղաքացիների կողմից տեղական ինքնակառավարման իրականացման իրավունքը

1. Վրաստանի քաղաքացիները տեղական ինքնակառավարումն իրականացնում են Վրաստանի Սահմանադրության «Տեղական ինքնակառավարման մասին եվրոպական խարտիայի», Վրաստանի միջազգային պայմանագրերի և համաձայնությունների, այս օրենքի և Վրաստանի այլ նորմատիվ ակտերի համապատասխան:

2. Վրաստանի քաղաքացիներն ունեն իրավունք, այս օրենքով և ընտրական օրենսդրությամբ որոշված կարգով ընտրել տեղական ինքնակառավարման մարմիններ և ընտրված լինել այդ մարմիններում՝ անկախ ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, սեռից, կրոնական, քաղաքական և այլ հայացքներից, ազգային և սոցիալական պատկանելությունից, ծագման, գույքային և կոչման վիճակից...

ՀՈՂՎԱԾ 8.

Մունիցիպալիտետի խորհրդանիշերը

1. Մունիցիպալիտետն ունի գերբ (զինանշան) և դրոշ: Նա կարող է ունենալ նաև այլ խորհրդանիշեր...

ՀՈԴՎԱԾ 23.

Մունիցիպալիտետի Սակրեբուլո

1. Մունիցիպալիտետի ներկայացուցչական մարմին է կոլեգիալ վարչական մարմինը՝ մունիցիպալիտետի Սակրեբուլոն:
2. Մունիցիպալիտետի Սակրեբուլոն ընտրվում է չորս տարվա ժամկետով, մունիցիպալիտետի տարածքում գրանցված Վրաստանի քաղաքացիների

կողմից, ուղղակի ընտրություններով, համընդհանուր, հավասար ընտրական իրավունքի հիման վրա, գաղտնի քվեարկությամբ:

3. Մունիցիպալիտետի Սակրեբուլոյի անդամների քանակը և ընտրության կարգը որոշվում է «Վրաստանի Ընտրական օրենսգիրք» Վրաստանի օրգանական օրենքով:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՕՐԵՆՔ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

(քաղվածք)

ԳԼՈՒԽ VII

Հանրակրթական հաստատության
հոգաբարձուների խորհուրդը

ՀՈԴՎԱԾ 37. Հոգաբարձուների խորհուրդ

1. Հոգաբարձուների խորհուրդը բաղկացած է ծնողների և մանկավարժական խորհրդի կողմից հավասար քանակությամբ, 3 տարով ընտրված ոչ պակաս քան 6 և ոչ ավել, քան 12 ներկայացուցչից, միջնակարգ աստիճանի աշակերտների ինքնակառավարման կողմից ընտրված 1 ներկայացուցչից և Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարության կողմից նշանակված 1 անդամից, իսկ այն հանրակրթական հաստատությունում, որն իրականացնում է գինվորական նախապատրաստում և կրթություն, նաև Վրաստանի պաշտպանության նախարարության կողմից նշանակված 1 անդամից: Տեղական ինքնակառավարման մարմինն իրավագոր է հոգաբարձուների խորհրդում նշանակել 1 անդամ: Հոգաբարձուների խորհրդի կազմի մեջ կարող է ընդգրկվել հոգաբարձուների խորհրդի կողմից դպրոցին հաստատված բարեգործություն ցուցաբերող անձանցից (այսպիսիների գոյության դեպքում) ընտրված 1 անդամ: Հոգաբարձուների խորհրդի անդամների քանակը սահմանելիս՝ փոքրաքանակ դպրոցների համար կարելի է բացառություն թույլ տալ՝ Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարության համաձայնությամբ: Ծնողներից ընտրված անդամները հավասարապես պետք է ներկայացնեն դպրոցում առկա յուրաքանչյուր աստիճանը: Հոգաբարձուների խորհրդի անդամը կարող է ընտրվել անընդմեջ միայն

երկու անգամ: (16.07.2010. N3442)

2. Հոգաբարձուների խորհրդի ծնողներից և մանկխորհրդից ընտրված անդամների քանակը սահմանվում է դպրոցի կանոնադրությամբ:

3. Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարությունն իրավունք ունի իր ներկայացուցչին ուղարկել հոգաբարձուների խորհուրդ, որն օգտվում է խորհրդակցական ձայնի իրավունքից:

4. Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարությունը և տեղական ինքնակառավարման մարմինն իրավունք ունեն ցանկացած ժամանակ ետ կանչել իրենց ներկայացուցչին հոգաբարձուների խորհրդից:

5. Հոգաբարձուների խորհուրդը ղեկավարում է նախագահը, որը հրավիրում է և վարում խորհրդի նիստերը: Նա ներկայացնում է դպրոցը տնօրենի հետ հարաբերություններում: Խորհրդի նախագահը հերթականությամբ ընտրվում է խորհրդի կազմի մեջ ծնողներից և մանկխորհրդից ընտրված անդամներից և տեղական ինքնակառավարման գործադիր մարմնի ներկայացուցչից, ոչ ավել, քան նրա իրավագործության ժամկետով: Հոգաբարձուների խորհրդի անդամ աշակերտների ինքնակառավարման ներկայացուցիչը չի կարող ընտրվել հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ: (19.03.2008. N5951)

5¹. Հոգաբարձուների խորհրդի արտահերթ նիստ հրավիրելու իրավագործություն ունի հոգաբարձուների խորհրդի ցուցակային կազմի առնվազն մեկ երրորդը, կամ հոգաբարձուների խորհրդում սույն օրենքի 26-րդ հոդվածի առաջին կետի «ԻՎ» ենթակետով նախատեսված, Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարության կողմից նշանակված ներկայացուցիչը: Հոգաբարձուների խորհրդի արտահերթ նիստին խորհրդի նախագահի բացակայության դեպքում հոգաբարձուների խորհուրդն իրավագոր է ցուցակային կազմի մեծամասնությամբ ընտրել նիստի նախագահ, որն այս արտահերթ նիստին իրականացնում է

հոգաբարձուների խորհրդի նախագահի իրավագործություններ: (11.07.2009. N1385)
6. Ձայների հավասար բաշխման դեպքում վճռական է հոգաբարձուների խորհրդի նախագահի ձայնը:

7. Հոգաբարձուների խորհրդի նիստը ուսումնական տարվա ընթացքում գումարվում է առնվազն 3 անգամ, յուրաքանչյուր երրորդ մասի սկզբում:

ՀՈԴՎԱԾ 38. Հոգաբարձուների խորհրդի գործառնությունները

1. Հոգաբարձուների խորհուրդը.

ա) Սույն օրենքի 42-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով, ցուցակային կազմի մեծամասնությամբ, ընտրում է դպրոցի տնօրեն, որին գրանցում է Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարությունը: Այս օրենքը չի տարածվում այն հանրակրթական հաստատության վրա, որն իրականացնում է զինվորական նախապատրաստում և կրթություն: (4.05.2010 N3068)

բ) Դպրոցի տնօրենի ներկայացմամբ, հաստատում է տնօրենի կողմից պատրաստված դպրոցի բյուջեն, նաև հաստատում է տնօրենի կողմից պատրաստված տարվա հաշվետվությունը և ապահովում նրա հանրայնությունը: Այն հանրակրթական հաստատության բյուջեն, որն իրականացնում է զինվորական նախապատրաստում և կրթություն, հաստատում է Վրաստանի պաշտպանության նախարարությունը, իսկ բյուջեի նախագիծը կազմում են այս հաստատության տնօրենը և հոգաբարձուների խորհուրդը: (4.05.2010 N3068)

գ) Դպրոցի տնօրենի ներկայացմամբ, հաստատում է դպրոցի ներքին կարգապահական կանոնները, որոնք սպառիչ սահմանում են կարգապահական խախտումների ցանկը և դրանց համար նախատեսված կարգապահական պատիժները, դպրոցից տեղափոխման պայմանները:

դ) Արտահայտում է համաձայնություն մանկավարժական խորհրդի կողմից

մշակած դպրոցական ուսումնական ծրագրի (պլանի), ուսումնական նյութի, այդ թվում գրիֆ շնորհված, մանկավարժների կողմից ընտրած, ուսումնական տարվա ընթացքում կիրառվող դասագրքերի ցուցակի մասին: 25.11.2011. N 5349:

ե) Վերահսկում է դպրոցի տնօրինության կողմից ֆինանսների ծախսումը և գույքի տնօրինումը:

զ) Իրավագոր է աշխատանքային պայմանագրով և Վրաստանի օրենսդրությամբ նախատեսված պահանջների խախտման դեպքում խզել դպրոցի տնօրենի պայմանագիրը:

է) Պահում է և հաշվառում հոգաբարձուների խորհրդում ծնողների և մանկխորհրդի ներկայացուցիչների ընտրությունների քվեաթերթիկները և արձանագրությունները:

ը) Դպրոցի կանոնադրությամբ նախատեսված կարգով քննարկում է բողոքները և ձեռնարկում համապատասխան միջոցներ:

թ) Իրավասու է, ազգային ուսումնական ծրագրի (պլանի) համաձայն, ուսումնական տարվա ավարտական քննությունների անցկացման նպատակով պարտավորեցնել դպրոցի տնօրենին, դիմել հանրային իրավասության իրավաբանական անձին՝ գնահատման և քննությունների ազգային կենտրոն և կնքել համապատասխան պայմանագիր: (06.08.2013. N 918)

ժ) Իրավագոր է դպրոցի տնօրենից պահանջել վաղաժամկետ դադարեցնել ուսուցչի աշխատանքային պայմանագիրը՝ պայմանագրի պայմանների խախտման, դաստիարակչական գործունեությանն անհարիր արարքի և օրենսդրությամբ սահմանված այլ դեպքերում:

ժա) Կարգապահական խախտումների քննարկման նպատակով, դպրոցի կանոնադրությամբ նախատեսված կարգով ընտրում է կարգապահական կոմիտե, որի կազմի մեջ մտնում են հավասար քանակությամբ ուսուցիչներ, ծնողներ և միջնակարգ աստիճանի աշակերտ: Հոգաբարձուների խորհուրդն իրավագոր է կանոնադրությամբ նախատեսված

կարգով կարգապահական կոմիտեի որոշումների մասին բողոքներն ինքը քննարկել կամ ստեղծել բողոքարկման կոմիտե: Հոգաբարձուների խորհուրդը քննարկում է նաև այն բողոքները, որոնք վերաբերում են տնօրենի կողմից կարգապահական խախտումների համար կայացրած որոշումներին: Թույլ չի տրվում կարգապահական կոմիտեի կամ բողոքարկման կոմիտեի հատուկ կազմ հրավիրել կոնկրետ դեպքի քննարկման նպատակով:

Ժբ) Համաձայնեցնում է դպրոցի տնօրենի կողմից ներկայացված դպրոցի կանոնադրության նախագիծը:

2. Սույն հոդվածի առաջին կետի «ա», «բ», «գ», «դ», «ե», «զ» ենթակետերով նախատեսված որոշումները հոգաբարձուների խորհուրդն ընդունում է ցուցակային կազմի մեծամասնությամբ, իսկ «զ» ենթակետով նախատեսված որոշումը՝ ցուցակային կազմի երկու երրորդով:

3. Սույն հոդվածի առաջին կետի «ա», «բ» (բացի տարեկան հաշվետվության հետ կապված գործառնություններից և «բ» ենթակետի երկրորդ նախադասությունից) և «գ» ենթակետերի գործողությունը չի տարածվում այն հանրակրթական հաստատությունների վրա, որոնք իրականացնում են զինվորական նախապատրաստում և կրթություն: (4.05.2010 N3068)

ԳԼՈՒԽ X

Հանրակրթական հաստատության աշակերտների ինքնակառավարումը
ՀՈԴՎԱԾ 47. Աշակերտների ինքնակառավարումը

1. Աշակերտների ինքնակառավարումը սույն օրենքի և կանոնադրության համաձայն ընտրված մարմին է: Այն դպրոցի կառուցվածքային միավոր է հանդիսանում:
2. Հիմնական և միջնակարգ աստիճանների աշակերտներն ընտրում են իրենց ինքնակառավարումները:
3. Աշակերտների ինքնակառավարումների ընտրություններն անց են կացվում հավասարության հիման վրա, գաղտնի քվեարկությամբ, թափանցիկության և դասարանների համաձայն՝ աշակերտների հավասար ներկայացուցչության սկզբունքների պահպանմամբ:
4. Աշակերտների ինքնակառավարումը ղեկավարում է ինքնակառավարման կողմից ընտրված նախագահը:

ՀՈԴՎԱԾ 48. Աշակերտների ինքնակառավարման գործառնությունները

Աշակերտների ինքնակառավարումը.

- ա)** կազմում է երաշխավորություններ դպրոցի ներքին կարգապահական կանոնների մասին,
- բ)** իրավագործ է հոգաբարձուների խորհրդին առաջարկություններ ներկայացնել՝ կապված դպրոցի համար նշանակալի բոլոր հարցերի հետ,
- գ)** ընտրում է իր ներկայացուցչին հոգաբարձուների խորհրդում,
- դ)** դպրոցի կանոնադրությամբ սահմանված կարգով և Վրաստանի օրենսդրության համապատասխան, մասնակցում է ձեռք բերված դրամաշնորհի տնօրինմանը,
- ե)** անդամների մեկ հինգերորդի նախաձեռնությամբ ստեղծում է դպրոցական ակումբներ:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ (քաղվածք)

ՀՈԴՎԱԾ 4. Հոգաբարձուական խորհուրդ

1. Հոգաբարձուական խորհուրդը կազմվում է ծնողներից և մանկավարժական խորհրդից հավասար քանակությամբ, 3 տարով ընտրված 6-ից ոչ պակաս և 12-ից ոչ ավել ներկայացուցչից, միջին աստիճանի աշակերտների ինքնակառավարման կողմից ընտրված մեկ ներկայացուցչից և նախարարության կողմից նշանակված մեկ անդամից, տեղական ինքնակառավարման մարմինը իրավասու է հոգաբարձուական խորհրդում նշանակել մեկ անդամ: Հոգաբարձուական խորհրդի կազմում հնարավոր է մտցնել հոգաբարձուական խորհրդի կողմից դպրոցի համար բարեգործություն անող (ճշգրտված) անձանցից ընտրված մեկ անդամ (այդպիսին լինելու դեպքում): Հոգաբարձուական խորհրդի անդամների քանակը որոշելիս փոքրաքանակ դպրոցների համար բացառություն կարելի է թույլ տալ միայն նախարարության համաձայնությամբ: Ծնողներից ընտրված անդամները հավասար պետք է ներկայացնեն դպրոցում առկա յուրաքանչյուր աստիճան: Հոգաբարձուական խորհրդի անդամը ընտրված կարող է լինել անընդմեջ ընդամենը երկու անգամ:

2. Նախարարությունը իրավունք ունի ներկայացուցիչ ուղարկել հոգաբարձուական խորհուրդ, որն էլ կունենա ժողովի ձայնի իրավունք:

3. Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարությունը և տեղական ինքնակառավարման մարմինն իրավունք ունեն ցանկացած ժամանակ ետ կանչել իրենց ներկայացուցչին հոգաբարձուական խորհրդից:

4. Հոգաբարձուական խորհուրդը ղեկավարում է խորհրդի նախագահը, որը հրավիրում և վարում է խորհրդի

նիստերը: Նա ներկայացնում է դպրոցը տնօրենի հետ հարաբերություններում: Խորհրդի նախագահը փոխարինաբար ընտրվում է խորհրդի կազմում ծնողներից և մանկավարժական խորհրդից ընտրված անդամներից և տեղական ինքնակառավարման գործադիր մարմնի ներկայացուցչից, նրանց իրավասության ժամկետից ոչ ավել: Աշակերտների ինքնակառավարման ներկայացուցիչ խորհրդի անդամը չի կարող ընտրված լինել որպես հոգաբարձուական խորհրդի նախագահ:

5. Հոգաբարձուական խորհրդի արտահերթ նիստ հրավիրելու իրավասություն ունի հոգաբարձուական խորհրդի, ցուցակային կազմի ոչ պակաս, քան մեկ երրորդը կամ հոգաբարձուական խորհրդում, «Ընդհանուր կրթության մասին» Վրաստանի օրենքի 26-րդ հոդվածի առաջին կետի «չ» ենթակետով նախատեսած, նախարարության կողմից նշանակված ներկայացուցիչը: Հոգաբարձուական խորհրդի արտահերթ նիստին խորհրդի նախագահի բացակայության դեպքում հոգաբարձուական խորհուրդը իրավասու է ցուցակային կազմի մեծամասնությամբ ընտրել նիստի նախագահ, որն այդ արտահերթ նիստին իրականացնում է հոգաբարձուական խորհրդի նախագահի իրավասությունները:

6. Ձայների հավասար բաշխման դեպքում որոշիչ է հոգաբարձուական խորհրդի նախագահի ձայնը:

7. Հոգաբարձուական խորհուրդը հավաքվում է ուսումնական տարվա ընթացքում առնվազն երեք անգամ, յուրաքանչյուր եռամսյակի սկզբին:

ՀՈԴՎԱԾ 5. Հոգաբարձուական խորհրդի գործառնությունները

1. Հոգաբարձուական խորհուրդը՝
ա) «Ընդհանուր կրթության մասին» Վրաստանի օրենքի 42-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով, ցուցակային կազմի մեծամասնությամբ ընտրում է դպրոցի տնօրեն, որին էլ գրանցում է հանրային իրավասության իրավաբանական անձը՝ Կրթության կառավարման լրատվական համակարգը,

բ) դպրոցի տնօրենի ներկայացմամբ հաստատում է դպրոցի բյուջեն, նաև հաստատում է տնօրենի կողմից պատրաստած տարեկան հաշվետվությունը և ապահովում նրա հանրայնությունը,
 գ) դպրոցի տնօրենի ներկայացմամբ հաստատում է դպրոցի ներքին կարգապահությունը, որը սպառիչ կերպով սահմանում է կարգապահական թերացումների ցուցակը և դրանց համար նախատեսած կարգապահական պատժամիջոցները, դպրոցից տեղափոխման պայմանները,
 դ) համաձայնեցնում է մանկխորհրդի կողմից մշակված դպրոցական ուսումնական ծրագրի (պլանի), ուսումնական նյութի, այդ թվում, Վրաստանի կրթության և գիտության նախարարության կողմից գրիֆ շնորհված, մանկավարժների կողմից ընտրված, ուսումնական տարվա ընթացքում կիրառվող դասագրքերի ցուցակը/ցանկը,
 ե) վերահսկում է դպրոցի տնօրինության կողմից ֆինանսների ծախսումը և գույքի տնօրինումը,
 զ) իրավասու է աշխատանքային պայմանագրով և Վրաստանի կանոնադրությամբ նախատեսված պահանջների խախտման դեպքում դադարեցնել դպրոցի տնօրենի հետ պայմանագիրը,
 է) պահում է և հաշվառում հոգաբարձուական խորհրդում ծնողների և մանկավարժական խորհրդի ներկայացուցիչների ընտրության քվեաթերթերը և արձանագրությունները,
 ը) քննարկում է հայցերը և համապատասխան միջոցներ ձեռնարկում,
 թ) Ազգային ուսումնական պլանի համաձայն՝ իրավասու է ուսումնական տարվա ավարտական քննությունների անցկացման նպատակով պարտավորեցնել տնօրենին, դիմել Գնահատման և քննությունների ազգային կենտրոն և կնքել համապատասխան պայմանագիր,
 ժ) ուսուցչի պայմանագրի պայմանները խախտելու դեպքում իրավասու է պահանջել դպրոցի տնօրենից ժամկետից շուտ դադարեցնել աշխատանքային պայմանագիրը, դաստիարակչական

գործունեության համար անհամատեղելի արարքների և օրենսդրությամբ նախատեսված այլ դեպքերում,
 ի) կարգապահական թերացումների քննարկման նպատակով ընտրում է կարգապահական կոմիտե, որի կազմի մեջ մտնում է հավասար քանակության ուսուցիչ, ծնող և միջին աստիճանում սովորող աշակերտ:
 Հոգաբարձուական խորհուրդը իրավասու է կանոնադրությամբ սահմանված կարգով կարգապահական կոմիտեի որոշումների մասին բողոքներն անձամբ քննարկել կամ ստեղծել բողոքարկող կոմիտե:
 Բողոքարկող կոմիտեն, հոգաբարձուական խորհուրդը քննարկում են նաև բողոքներ, որոնք վերաբերում են տնօրենի կողմից կարգապահական թերացումների շուրջ ընդունված որոշումներին: Անթույլատրելի է կարգապահական կոմիտեի կամ բողոքարկող կոմիտեի հատուկ կազմի հրավեր կոնկրետ դեպքի քննարկման նպատակով,
 լ) համաձայնեցնում է տնօրենի կողմից ներկայացրած դպրոցի կանոնադրության նախագիծը:
 2. Այս հոդվածի առաջին կետի «ա», «բ», «գ», «դ», «ժ» և «լ» ենթակետերով նախատեսված որոշումները հոգաբարձուական խորհուրդը ընդունում է ցուցակային կազմի մեծամասնությամբ, իսկ «զ» ենթակետով նախատեսված որոշումը ցուցակային կազմի երկու երրորդով:

ՀՈԴԱԾ 10. Աշակերտների ինքնակառավարումը

1. Աշակերտների ինքնակառավարումն աշակերտների ընտրովի մարմին է, որը հանդիսանում է դպրոցի կառուցվածքային միավոր:
 2. Բազային և միջին աստիճանի աշակերտներն ընտրում են իրենց ինքնակառավարումները:
 3. Աշակերտներն իրենց ներկայացուցիչներին ինքնակառավարման մեջ ընտրում են հավասարության հիմունքով, գաղտնի քվեարկությամբ, պահպանելով դասարանների հավասար ներկայացուցչական սկզբունքը՝ հետևյալ կարգով.

ա) բազային և միջին աստիճանի աշակերտների ինքնակառավարման ընտրություններն անցկացվում են ուսումնական տարվա սկզբում, մեկ ամիս ժամկետում,

բ) աշակերտների ինքնակառավարման ընտրությունների անցկացման ամսաթիվը նշանակում է հոգաբարձուական խորհրդի նախագահը,

գ) բազային և միջին աստիճանների աշակերտներն ինքնակառավարման մեջ յուրաքանչյուր դասարանի աշակերտներից ընտրում են մեկական ներկայացուցիչ, մինչև հաջորդ ուսումնական տարում հոգաբարձուական խորհրդի կողմից աշակերտների համապատասխան ինքնակառավարման նոր ընտրությունների անցկացումը,

դ) բազային և միջին աստիճանի աշակերտների ինքնակառավարման ընտրություններում մասնակցելու իրավունք ունի, համապատասխանաբար, բազային և միջին աստիճանի յուրաքանչյուր աշակերտ,

ե) բազային և միջին աստիճանների յուրաքանչյուր դասարանի աշակերտ քվեարկում է մեկ թեկնածուի օգտին, համապատասխանաբար, բազային կամ միջին աստիճանի աշակերտների ինքնակառավարման մեջ ընտրվելու համար: Հաղթող է ճանաչվում այն աշակերտը, ով համապատասխան դասարանում հավաքում է ձայների մեծամասնությունը,

զ) դպրոցներում, որտեղ բազային կամ միջին աստիճանում (յուրաքանչյուրում) դասարանների քանակը չի գերազանցում երեքը, յուրաքանչյուր դասարանի աշակերտ ձայնը տալիս է երեք թեկնածուի օգտին՝ համապատասխան աստիճանի ինքնակառավարման մեջ ընտրվելու համար: Այս դեպքում հաղթող կճանաչվի դասարանում ձայների առավելագույն քանակ ունեցող երեք թեկնածու,

է) այն աշակերտները, ովքեր ցանկանում են ընտրված լինել բազային կամ միջին աստիճանի ինքնակառավարման մեջ, գրանցվում են համապատասխան

դասարանի դասղեկի մոտ մինչև ընտրությունները (առնվազն երեք օր առաջ), իսկ դասղեկ չլինելու դեպքում՝ դպրոցի տնօրենի մոտ,

ը) աշակերտների ինքնակառավարման անդամության թեկնածուների կողմից նախընտրական քարոզչության և կոմպանիայի վարման վրա տարածվում է հանրային դպրոցի հոգաբարձուական խորհրդի անդամության թեկնածուների կողմից նախընտրական քարոզչության և կոմպանիաների վարման համար սահմանած կարգը:

4. Ինքնակառավարման անդամներն ընտրությունների արդյունքների հրապարակումից հետո յոթ օրվա ընթացքում սեփական կազմից ցուցակային կազմի մեծամասնությամբ ընտրում են համապատասխան աստիճանի ինքնակառավարման նախագահ, ով ղեկավարում է աստիճանի աշակերտների ինքնակառավարումը: Միջին աստիճանի աշակերտների ինքնակառավարման նախագահը հոգաբարձուական խորհրդում ներկայացնում է աշակերտների ինքնակառավարման ներկայացուցչին:

6. Աշակերտների ինքնակառավարումը
 ա) մշակում է երաշխավորություններ դպրոցի ներքին կանոնակարգի վերաբերյալ,
 բ) իրավասու է հոգաբարձուական խորհրդին ներկայացնել առաջարկներ դպրոցի համար կարևոր հարցերի մասին, այդ թվում՝ ձեռք բերած դրամաշնորհի տնօրինման հետ կապված,
 գ) անդամների մեկ հինգերորդի նախաձեռնությամբ ստեղծում է դպրոցական ակումբներ,
 դ) միջնակարգ աստիճանում ընտրում է իր ներկայացուցչին կարգապահական կոմիտեում:

7. Բազային և միջին աստիճանների աշակերտների ինքնակառավարման անդամի իրավասությունը ժամկետից շուտ ընդհատվում է այդ դպրոցում ուսումը դադարեցնելու/ավարտելուն պես:

**«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՎՐՈՊԱՑԻՆԵՐԻ»
ԱԿՏԻՎԲԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ {2}
Մաս 1
Ակումբի գործունեության նպատակները**

§1

«Երիտասարդ եվրոպացիների» ակումբի գործունեության նպատակներն են.

- ա) Եվրոպայի, Եվրամիության և եվրաինտեգրման մասին գիտելիքների խորացումը,
- բ) Եվրոպայում Վրաստանի տեղի մասին բանավեճերը,
- գ) աշակերտների ակտիվ ընդգրկումը հասարակական կյանքի մեջ:

§2

Ակումբն իր նպատակներն իրականացնում է դպրոցում և նրա սահմաններից դուրս:

§3

Ակումբն իրականացնում է իր նպատակները (որոնց մասին խոսք եղավ առաջին պարագրաֆում) հետևյալ մեթոդներով.

- ա) Գիտական, հասարակական և մշակութային միջոցառումների՝ հանդիպումների, պարապմունքների, սեմինարների, ներկայացումների, երեկոյների կազմակերպում:
- բ) Եվրոպայի, Եվրամիության և եվրաինտեգրման մասին նյութերի ինքնուրույն հայթայթում:
- գ) Բանավեճեր եվրոպական ինտեգրման գործընթացի և նրանում Վրաստանի տեղի մասին:

Մաս 2

Ակումբի անդամությունը

§ 4

Ակումբի անդամ կարող է դառնալ դպրոցի ցանկացած աշակերտ:

§ 5

Ակումբի անդամի կարգավիճակ շնորհում է վարչությունը՝ շահագրգիռ անձի դիմումի հիման վրա:

§ 6

Եթե ակումբի վարչությունն ունի որոշակի կասկածներ ակումբի անդամությանը տվյալ թեկնածուի համապատասխանության վերաբերյալ, այդ դեպքում վարչությունը ընդունելու հարցը դնում է քննարկման ընդհանուր ժողովին:

§ 7

Վարչության դիմումի հիման վրա, ընդհանուր ժողովը կարող է մերժել թեկնածուին ընդունելը, եթե գոյություն ունի հիմնավորված պատճառ, որի արդյունքում տվյալ անձի անդամությունը կարող է դեստրուկտիվ լինել ակումբի համար:

Մաս 3

Անդամների իրավունքները և պարտականությունները

§ 8

Ակումբի յուրաքանչյուր անդամի իրավունքներն են.

- ա) մասնակցությունը ընդհանուր ժողովին,
- բ) ակտիվ և պասսիվ ընտրական իրավունքը՝ ակումբի ղեկավարության ընտրություններին,

- գ) ակումբի գործունեության մասին սեփական առաջարկությունների ներկայացումը, ակտիվ մասնակցությունը այս թեմայի շուրջ բանավեճերին:

Ակումբի յուրաքանչյուր անդամի պարտականությունների մեջ են մտնում.

- ա) կանոնադրության պահպանումը,
- բ) ակտիվ մասնակցությունը ակումբի նախաձեռնություններին, նրանց իրականացման հարցում օգնությունը, ակումբի ղեկավարության և այլ անդամների հետ համաձայնեցված գործողությունը,
- գ) ակումբի վարչության որոշումներին ենթարկվելը:

Մաս 4

Ակումբի ղեկավարությունը

§ 9

Ակումբի ղեկավարությունն են կազմում.

- ա) ընդհանուր ժողովը,
- բ) ակումբի վարչությունը:

§ 10

Ընդհանուր ժողովի մեջ մտնում են ակումբի բոլոր անդամները:

§ 11

Ընդհանուր ժողովն ակումբի բարձրագույն ղեկավար մարմինն է և իրավագործ է կայացնել ցանկացած որոշում, որ կվերաբերի ակումբի գործունեությանը:

§ 12

Ընդհանուր ժողովը պետք է հրավիրվի առնվազն ամիսը մեկ անգամ՝ ակումբի ղեկավարության կողմից կամ ակումբի անդամների առնվազն մեկ երրորդի ցանկության դեպքում:

§ 13

Ընդհանուր ժողովն իրավագործ է որոշումներ կայացնել այն դեպքում, եթե նրան ներկա է ակումբի անդամների առնվազն մեկ երրորդը:

§ 14

Ընդհանուր ժողովը որոշումներ է կայացնում առավելագույն մեծամասնությամբ (այսինքն՝ կողմ ձայների քանակը պետք է գերազանցի միասին վերցված դեմ և ձեռնպահ ձայները):

§ 15

Ակումբի երեք հոգիանոց վարչությունն ընտրվում է մեկ տարով ընդհանուր ժողովի կողմից՝ ոչ ուշ, քան ուսումնական տարին սկսվելուց հետո մեկ և կես ամսվա ընթացքում.

- ա) նախորդ ուսումնական տարում ընտրված վարչությունը հրավիրում է ժողով ոչ ուշ, քան ուսումնական տարին սկսվելուց հետո երեք շաբաթվա ընթացքում,
- բ) ընդհանուր ժողովն իր շաբաթներից

ընտրում է երեք մարդուց բաղկացած ընտրական հանձնաժողով,
գ) ընտրական հանձնաժողովի մեջ չեն կարող լինել վարչության առկա անդամները և վարչության ապագա անդամության թեկնածուները,
դ) ընտրական հանձնաժողովը սահմանում է ընտրությունների ընթացակարգը, որին հետագայում հավանություն է տալիս ընդհանուր ժողովը,
ե) ընտրական հանձնաժողովին դիմում են ակումբի այն անդամները, որոնք ցանկանում են հայտագրվել որպես վարչության անդամության թեկնածուներ, հանձնաժողովը հայտագրում է նրանց,
զ) ընդհանուր ժողովն ընտրում է վարչություն գաղտնի քվեարկությամբ,
է) ընդհանուր ժողովի յուրաքանչյուր անդամ կարող է քվեարկել առավելագույնը երեք թեկնածուի օգտին,
ը) վարչության անդամ են դառնում ամենից շատ ձայներ ստացած և միննույն ժամանակ ընդհանուր ժողովի անդամների ամբողջ քանակի առնվազն մեկ չորրորդի աջակցությունը ձեռք բերած երեք հոգի,
թ) եթե ընտրությունը չկարողանա որոշել վարչության բոլոր երեք անդամներին, այդ դեպքում անց են կացվում լրացուցիչ ընտրություններ:

§ 16

Ակումբի վարչությունը.

- ա) Ղեկավարում է ակումբի ընթացիկ գործունեությունը:
- բ) Ակումբի ներկայացուցիչն է նրանից դուրս:
- գ) Իր անդամներից նախագահ է ընտրում:
- դ) Որոշումներ է կայացնում ձայների բացարձակ մեծամասնությամբ՝ վարչության առնվազն երկու անդամի տեղում լինելու դեպքում:

§ 17

Ընդհանուր ժողովը կարող է լուծարել ակումբի վարչությունը կամ վաղաժամկետ ազատել նրա առանձին անդամների ձայների առնվազն երկու երրորդով: Այսպիսի դեպքերում նոր ընտրություններ են անցկացվում:

Մաս 5

Ակումբի հոգաբարձուն

§ 18

Ակումբի հոգաբարձուն աջակցում է ակումբին և օգնում նրան գործունեության մեջ: Նա միջնորդի դեր է կատարում մի կողմից՝ ակումբի, և մյուս կողմից դպրոցի տնօրինության և մանկավարժական կոլեկտիվի միջև:

§ 19

Ակումբի հոգաբարձուն ընտրվում է խորհրդատվությունների հիման վրա, որ միմյանց միջև անց են կացնում ակումբը, տնօրինությունը և մանկավարժական կոլեկտիվը:

Մաս 6

Վերջնական որոշումներ

§ 20

Տվյալ կանոնադրությունն ուժի մեջ է նրանից հետո, երբ նրա օգտին քվերակում է ակումբի անդամների երկու երրորդը՝ հոգաբարձուի և դպրոցի տնօրինության հետ խորհրդատվություններից հետո:

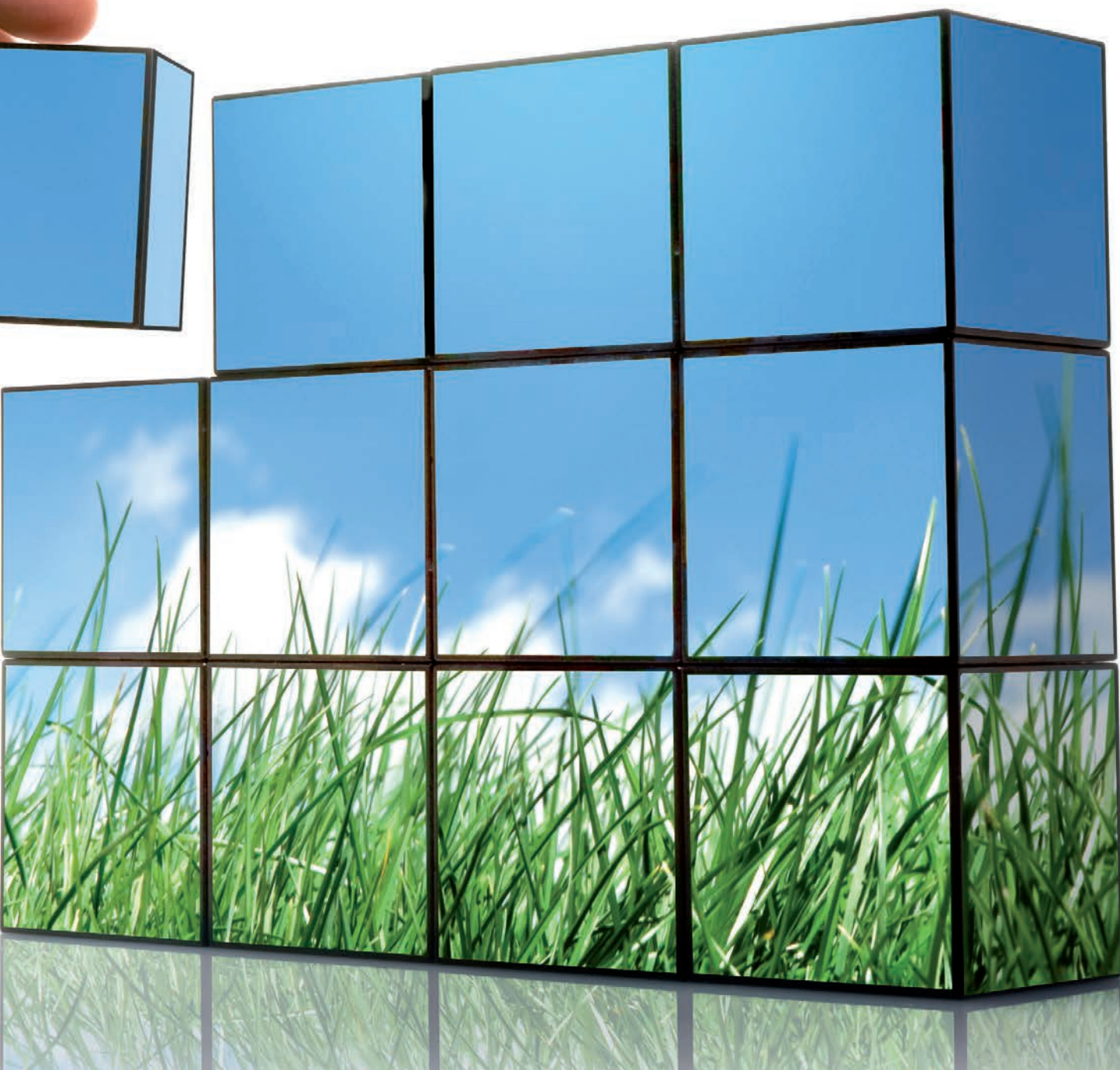
§ 21

Կանոնադրության մեջ փոփոխություններ կարող է մտցնել ընդհանուր ժողովը՝ ձայների երկու երրորդով՝ ակումբի հոգաբարձուի և տնօրինության հետ խորհրդատվություններից հետո:

ԹԵՄԱ

ՀԱՍՍԱՐԱԿԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ:
ՀԱՍՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱՀ:
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՎ ՆՐԱՆՑ
ՎՃՌՄԱՆ ԱԼԳՈՐԻԹՄԸ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ: ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱՀ: ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՎ ՆՐԱՆՑ ՎՃՌՄԱՆ ԱԼԳՈՐԻԹՄԸ

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ԱԼԳՈՐԻԹՄ -
գործողությունների
միասնականություն, որն
ընթանում է խիստ կանոններով,
որոնց հետևողական
կատարումը մեզ հասցնում է
խնդրի լուծմանը:
ԱՍՊԵԿՏ – (լատ. aspectus՝
տեսակետ. տեսակ) 1)
տեսակետ, որից ելնելով
քննարկվում է առարկան,
երևույթը, հասկացությունը, 2)
տվյալ երևույթի կողմերից մեկը
կամ կապ:
ԻՆԴԻԿԱՏՈՐ - (լատ. indicator՝
ստուգիչ) ցուցանիշ:

Այս թեմայի վրա աշխատանքը կօգնի ձեզ մտորել այն մասին, թե ինչ է նշանակում հասարակական գործունեությունը, հասկանալ, թե որն է հիմնախնդիրների վճռման համար անհրաժեշտ գործողությունների հաջորդականությունը:

Այն գործունեությունը, որ մարդիկ վարում են հասարակության բարօրության համար, կոչվում է հասարակական գործունեություն: Անհիշելի ժամանակներից, երբ մարդկությունն իր զարգացման ճանապարհին առաջին քայլերն էր անում, մարդիկ հոգ էին տանում ոչ միայն իրենց և իրենց ընտանիքների, այլև հարևանների, համագյուղացիների, համայնքի այլ անդամների և բոլորովին անծանոթ մարդկանց մասին: Հասարակական գործունեությունը ևս նույնքան հին է, ինչպես ինքը՝ հասարակությունը: Բազմաթիվ մարդիկ հայտնի են դարձել իրենց հասարակական գործունեությամբ, քանի որ մեծ օգուտ են բերել հասարակությանը: Նրանցից երկուսին (Ալբերտ Շվայցերին և Կրեգ Կյելբյուրգերին) դուք արդեն ծանոթացել եք այս գրքի միջոցով: Ընդհանրապես հասարակական գործը կարող է տարբեր մասշտաբների լինել: Այն կարող է օգուտ բերել մարդկանց փոքր խմբի (օրինակ՝ դպրոցի աշակերտների որոշակի մասի), գյուղի, քաղաքի բնակիչների կամ մարդկանց խմբերի տարբեր երկրներում:

Յուրաքանչյուր մարդ կարող է հասարակության համար օգտակար գործունեություն ծավալել, թեպետ դրան ցանկություն և զիտելիք է անհրաժեշտ:

Հասարակական գործունեության տակ ենթադրվում է դրական, բարերար ազդեցությունը և լավ արդյունքը հասարակության համար:

(ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ)

Հիշե՛ք, թե ինչպես զարգացան իրադարձությունները Ալբերտ Շվայցերի և Կրեգ Կլեյբյուրգերի գործունեության ժամանակ: Արտագծե՛ք ստորև տրված գծապատկերը և լրացրե՛ք դատարկ վանդակները երկու դեպքերի համար էլ:

ԱՆՀԱՏԻ ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆ	ԱՆՀԱՏԻ ԵՎ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ	ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ՕԳՏԱԿԱՐ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱՀ

ա) Պատասխանե՛ք հարցին. ի՞նչ աստիճաններ է անհրաժեշտ անցնել (ընդհանրապես) հիմնախնդրի վճռման համար (ուսուցիչը ձեր կարծիքները կարձանագրի գրատախտակի վրա):

բ) Ստորև առաջարկում ենք հիմնախնդրի վճռման համար անցնելու աստիճանների ցանկը: Այս ցանկի և գրատախտակի վրա գրված ձեր պատասխանների օգտագործմամբ, անհատապես կազմե՛ք հասարակական հիմնախնդրի վճռման ընդհանուր ալգորիթմ (աստիճանները գրե՛ք ճիշտ հաջորդականությամբ): Եթե որևէ աստիճան ավելորդ եք համարում, մի՛ գրեք:

- ◆ Հիմնախնդրի ուսուսմասիրում: Հիմնախնդրի մասին տեղեկության հավաքում:
- ◆ Հիմնախնդրի մասնատում **ասպեկտների**:
- ◆ Հիմնախնդրի ասպեկտի ընտրություն:
- ◆ Գործողությունների պլանի կազմում:
- ◆ Նախագծի կատարման **ստուգիչների** սահմանում:
- ◆ Վճռվելիք հարցերի ներկայացման նախապատրաստում:
- ◆ Հիմնախնդիրը տեսնել:
- ◆ Խումբ ձևավորել:
- ◆ Գործողությունները վարել:
- ◆ Գնահատում:

գ) Անհատական աշխատանքների ընդհանուր քննարկումից հետո կազմե՛ք ալգորիթմի համաձայնեցված տարբերակ:

Հիմնախնդրի վճռման ընդհանուր ալգորիթմ.

1. Հիմնախնդիրը տեսնել:
2. Խումբ ձևավորել:
3. Հիմնախնդրի ուսուսմասիրում: Հիմնախնդրի մասին տեղեկության հավաքում (աղբյուր՝ ընտանիք, ընկերներ, գրադարան, թերթեր-ամսագրեր, ուսուցիչներ, հեռուստատեսություն, համացանց, այս հիմնախնդրի վրա աշխատող կազմակերպություններ):
4. Հիմնախնդրի մասնատում ասպեկտների (հնարավոր է, կոնկրետ թեման ենթակա չլինի ասպեկտների մասնատման):
5. Հիմնախնդրի ասպեկտի ընտրություն, նպատակի ձևակերպում:
6. Գործողությունների պլանի կազմում:
7. Նախագծի կատարման ստուգիչների սահմանում:
8. Վճռվելիք հարցերի ներկայացման նախապատրաստում:
9. Հիմնախնդրի ներկայացում գործընկերներին և համագործակցության սկիզբ:
10. Գործողությունները վարել:
11. Գնահատում:

Ստորև տրված հրահանգը կօգնի ձեզ նախագծի գործնական իրականացման և, համապատասխանաբար, 3.5, 3.6 և 3.7 առաջադրանքների կատարման հարցերում:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

3.3

Մտածե՛ք, թե որ հիմնախնդրի վրա եք կամենում աշխատել, ընտրե՛ք համադասարանցիների կամ դպրոցի այլ աշակերտների, ում հետ մտադիր եք իրականացնել նախագիծը և համաձայնության եկեք նրանց հետ: Նկատի՛ ունեցեք համամասնակիցների ընտրության սկզբունքները: Հիմնավորե՛ք ձեր ընտրությունը:

(ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ)

Ծանոթացե՛ք հիմնախնդրի վճռման ընդհանուր ալգորիթմին և մտածե՛ք, թե ինչ է նշանակում այս կամ այն աստիճանի կատարումը (յուրաքանչյուր խումբ մեկ աստիճան պետք է քննարկի):

ՀՐԱՀԱՆԳ ԸՆՏՐՎԱԾ ՀԻՄՆԱԽՆԴՐԻ ՎՃՌՄԱՆ ՎՐԱ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հիմնախնդիրն ընտրելուց հետո հիմնախնդրի վրա աշխատելու նպատակով աշակերտներով պետք է միավորվեք խմբում: Խմբի անդամներով բազմիցս պետք է հավաքվեք:

ԽՄԲԻ ՀԱՎԱՔՈՒՄ

Խմբի անդամները հավաքվում են այն ժամանակ, երբ դրա անհրաժեշտությունը պահանջում է աշխատանքի ընթացքը, սակայն առաջին հավաքն անպայման պետք է տեղի ունենա անմիջապես խմբի ձևավորման հետ, որպեսզի սահմանվեն անդամների գործառնությունները հիմնախնդրի ուսումնասիրման ժամանակ: Իսկ երկրորդ հանդիպումը պետք է կայանա անդամների կողմից հիմնախնդրի վերաբերյալ տեղեկությունների ձեռքբերումից հետո: Հավաքվելու համար անհրաժեշտ է սահմանել ժամանակը, տեղը, օրակարգը: Աշակերտներին անհրաժեշտ է բացատրել, որ օրակարգը հստակ ձևավորված է, ժամանակի մեջ սահմանված է քննարկվելիք հարցերի ցանկը: Երկրորդ հավաքի ժամանակ անդամներն իրար պետք է ծանոթացնեն հիմնախնդրի ուսումնասիրման արդյունքները և կատարեն ալգորիթմի հետևյալ կետերը. հիմնախնդրի բաժանում ասպեկտների, հիմնախնդրի ասպեկտների ընտրություն՝ նպատակի ձևակերպում, գործողությունների պլանի կազմում և նախագծի կատարման ստուգիչների սահմանում, հաջորդ հանդիպման ժամանակի սահմանում: Բոլոր որոշումները պետք է գրի առնվեն: Հանդիպման ժամանակ անհրաժեշտ է, որ խմբի անդամները լսեն բոլորի կարծիքները, հարգանքով վերաբերվեն միմյանց, կարողանան համաձայնության գալ տարբերվող հարցերի շուրջ:

ՀԻՄՆԱԽՆԴՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒՄ

Հիմնախնդրի ուսումնասիրումը ենթադրում է հիմնախնդրի մասին տեղեկությունների հավաքում և նրանց հետագա վերլուծություն: Տեղեկությունների աղբյուր կարող են լինել՝ ընտանիքը, ընկերները, գրադարանը, թերթերը, ամսագրերը,

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ՀԱՐՑՎՈՂ – անձ, որը պատասխանում է հարցարանի կամ հարցազրույցի ժամանակ առաջադրված հարցերին և հանդիսանում է բանավոր կամ գրավոր տեղեկության աղբյուր:

ուսուցիչները, հեռուստատեսությունը, համացանցը, կազմակերպությունները, որոնք աշխատում են այս հիմնախնդիրների վրա: Անհնար է ամեն ինչ մտապահել: Անհրաժեշտ է գրառումներ անել կամ տպագիր տեղեկություններ հավաքել: Որպեսզի ոչինչ բաց չթողնեք և հետագայում հեշտանա գործողությունների պլանի կատարումը, օգտագործեք նախագծի համար անհրաժեշտ ռեսուրսների հաշվառման թերթիկ (հավելված 5): Հավելվածներում տրված ձևերը ոչ միայն կհեշտացնեն ձեր աշխատանքը, այլ նաև կհիշեցնեն, թե ինչի վրա պետք է կենտրոնացնեք ուշադրությունը, որ առանձնապես կարևոր է սկզբնական փուլում:

Հետազոտման անցկացման համար խմբին կամ առանձին անդամների հնարավոր է անհրաժեշտ լինի անցկացվելիք հետազոտման համառոտ պլան (հավելված 6): Այն կօգնի ձեզ աշխատանքի կազմակերպման մեջ: Նկատի ունեցեք, որ նախագծի իրականացման բոլոր աստիճաններում, ցանկալի է հստակ պատկերացնել, թե կոնկրետ ինչ խնդիրներ եք ցանկանում կատարել և կոնկրետ ինչ եք անում դրա համար:

Նախագծի իրականացման ընթացքում շատ մարդկանց հետ պետք է շփվեք և համագործակցեք: Ձեր կողմից ընտրված հիմնախնդրի մասին ճշգրիտ և սպառիչ տեղեկությունների հայթայթման հարցում ձեզ կօգնեն տվյալ հարցի վրա աշխատող արհեստավարժները: Առանձին անձանցից տեղեկություն ստանալու համար հաճախ հարցազրույց պետք է անցկացնեք:

Ինչպես պատրաստենք և վարենք հարցազրույցը.

- ◆ Նախօրոք մտածեք հարցազրույցի հիմնական հարցերը:
- ◆ Նախօրոք տեղեկացրեք **հարցվողին** հարցազրույցի մասին:
- ◆ Բացատրեք, թե ինչու եք կամենում նրանից հարցազրույց վերցնել:
- ◆ Համաձայնեք հարցազրույցի ժամանակի և տեղի մասին:
- ◆ Հարցազրույցը կարող եք արձանագրել աուդիո կամ տեսաձայնագրության ձևով կամ համառոտ գրավոր նշեք պատասխանները և ավարտելուն պես մանրամասն գրի առեք:
- ◆ Ուշադիր լսեք հարցվողին և, եթե լրացուցիչ հարցեր ունեք, հարցրեք:
- ◆ Չուշանաք հարցազրույցից:
- ◆ Չընդհատեք հարցվողի խոսքը:
- ◆ Չշտապեցնեք նրան:
- ◆ Չմոռանաք շնորհակալություն հայտնել:

Ձեռք բերված տեղեկությունը անհրաժեշտ է վերլուծել: Եթե հակասական տեղեկություն եք ստացել, այն պետք է վերստուգել: Հնարավոր է, ստացած տեղեկությունը հիմնախնդրի այնպիսի ասպեկտ ի հայտ բերի, որի մասին մինչ այդ ոչ էլ մտածել եք, կամ էլ պարզվի, որ անհրաժեշտ է լրացուցիչ տեղեկություն ձեռք բերել: Անցկացված հետազոտման հաշվետվության ձևը (հավելված 7) կօգնի ձեզ համակարգել ձեր աշխատանքը և այն ներկայացնել

խմբին: Հետազոտման նյութերը պահեք, հնարավոր է դրանք ձեզ պետք զան ուրիշ նման նախագծերի իրականացման ժամանակ:

■ ՀԻՄՆԱԽՆԴՐԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄ ԱՍՊԵԿՏՆԵՐԻ

Հիմնախնդիրը քննակվելիք օբյեկտի կողմն է, տեսակետը: Հիմնախնդիրը կարող է բազմաթիվ ասպեկտներ ընդգրկել (օրինակ՝ տուբերկուլյոզի հիմնախնդիրն ունի հետևյալ ասպեկտները՝ բուժական, կրթական, **կանխարգելիչ**, վերաբերմունքային, սոցիալական): Համարյա անհնար է այսպիսի հիմնախնդրի բոլոր ասպեկտները միաժամանակ վճռել: Այդ պատճառով հիմնախնդրի վճռման փորձի ժամանակ լավ պետք է վերլուծվեն նրա բոլոր ասպեկտները: Հնարավոր է, որ կոնկրետ հիմնախնդիրը ասպեկտների բաժանելու ենթակա չլինի:

■ ՀԻՄՆԱԽՆԴՐԻ ԱՍՊԵԿՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Անհրաժեշտ է սահմանել, թե որ ասպեկտի վրա է մտադիր աշխատել խումբը: Սա նրան կօգնի ձևակերպել նպատակը: Հենց սահմանում եք ասպեկտը, արդեն սկսում եք աշխատել կոնկրետ նպատակի վրա:

Նախագծի նպատակը պետք է լինի.

- ◆ կոնկրետ,
- ◆ չափելի,
- ◆ նվաճելի,
- ◆ իրատեսական,
- ◆ ժամանակի մեջ սահմանված:

Օրինակ, դուք ուսումնասիրել եք տուբերկուլյոզի հիմնախնդիրը և որոշել եք նրա կրթական ասպեկտի մասին նախագիծ պատրաստել: Այսինքն՝ ձեր նպատակն է մարդկանց որոշակի խմբի սպառիչ տեղեկություններ մատուցել այս հիվանդության, նրա տարածման ուղիների, նրա հետ կապված վտանգի մասին և այլն: Նպատակի ձևակերպումից հետո լավ մտածեք, թե ինչ գործողություններ են անհրաժեշտ նրան հասնելու համար: Եթե որպես այսպիսի մի գործողություն ենթադրեք շնորհանդեսը դպրոցից դուրս, այդ դեպքում հենց այս գործողությունը մասնատեք առանձին խնդիրների (օրինակ՝ վիճակագրության հայթայթում, տեսանելի նյութ, տեխնիկայի հայթայթում, որ անհրաժեշտ կլինի ձեզ և այլն): Այսպես քայլ առ քայլ կատարելով առաջադրված խնդիրները, նախագծի համար անհրաժեշտ գործողությունները կիրականացնեք այնպես, որ հաջողությամբ կանցնեք ճանապարհը պարզից բարդը: Բացի այդ, անհրաժեշտ է ձևակերպել ակնկալվող արդյունքները: Դա կօգնի խմբին կազմել կատարման ստուգիչները:

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ԿԱՆԽԱՐԳԵԼԻՉ – կանխարգելիչ բնույթի, խուսափելու, պաշտպանական: Կանխարգելում՝ պրևենցիա (լատ. praevencio), նախօրոք միջոցների ձեռնարկում՝ որևէ բանից խուսափելու նպատակով:

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԼԱՆԻ ԿԱԶՄՈՒՄ

Նպատակի ձևավորման պես, խմբերը համագործակցության համար պետք է որոշեն իրենց գործընկերներին: Գործառնությունները պետք է բաշխվեն խմբի անդամների միջև: Անհրաժեշտ է սահմանել կատարման իրատեսական ժամկետները, հնարավոր հակադրությունները, պլանավորվել գործողությունները (հավելված 11), գտնել անհրաժեշտ ռեսուրսները: Սա վերաբերում է ինչպես մարդկային, այնպես էլ նյութական ռեսուրսներին: Եթե նախագծին անհրաժեշտ է նյութական ռեսուրս, պետք է գտնել աղբյուր (տե՛ս կայք էջը՝ <http://www.initiatives.ge>): Նախագծի աստիճանների կատարման ժամանակացույցը աշակերտները կարող են գրել հավելված 8-ում տրված ձևով:

Համագործակցության համար հենց սկզբից պետք է որոշվեն գործընկերները: Սրանք կարող են լինել դպրոցի ինքնակառավարումը կամ վարչությունը, տեղական ինքնակառավարման կառույցները, ոչ կառավարական կազմակերպությունները և հիմնադրամները (նրանց մասին տեղեկություններ արդեն տեսել եք գրքում՝ մասնավոր անձինք, ընկերություններ և այլն: Գործընկերների հետ, հավանաբար, տարբեր կերպ պետք է հարաբերություն հաստատեք: Դա կլինի դիմումով դիմելը, էլեկտրոնային տեղեկագիր ուղարկելը, նախագծային հայտի ներկայացումը և այլն):

Որպեսզի տարբեր կազմակերպությունների կողմից աջակցություն և օգնություն ստանաք, պետք է նրանց տեղեկություններ ներկայացնեք նախագծի մասին և խնդրեք կոնկրետ աջակցություն: Դրա համար կիրառվում է հատուկ ստեղծված նախագծային հայտաձևը:

Նախագծային հայտը պետք է բաղկացած լինի հետևյալ մասերից.

- ◆ Տիտղոսաթերթ
- ◆ Տեղեկություններ հայտատուի վերաբերյալ (նախագծի հիմնական իրականացնողները, գործընկերները և նրանց կոնկրետ դերերը)
- ◆ Նախագծի համառոտ ամփոփում (նախագծի նպատակը և ակնկալվող արդյունքները, նախագծի իրականացման համառոտ նկարագիր)
- ◆ Հիմնախնդրի/անհրաժեշտությունների նկարագիր (մանրամասն պետք է նկարագրվի այն հիմնախնդիրը, որի կարգավորումը ձեր նախագծի նպատակն է)
- ◆ Նախագծի մանրամասն նկարագիր (ինչ ակտիվություններ կիրականացվեն նախագծի շրջանակներում, ինչ միջոցառումներ կիրականացվեն նախագիծն իրականացնողների և նրանց գործընկերների կողմից՝ ի պատասխան տվյալ հիմնախնդիրների)
- ◆ Նախագծի իրականացման ժամանակացույցը (աղյուսակի տեսքով ներկայացված նախագծի իրականացման պլան՝ ըստ շաբաթների և ամիսների, որը ցույց է տալիս, թե ինչ ժամանակամիջոցում ինչ գործունեություն կիրականացվի)
- ◆ Նախագծի **բենեֆիցիարները** (ովքեր են այն մարդիկ/մարդկանց խմբերը, որոնց օգուտ կբերի տվյալ նախագիծը)

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ԲԵՆԵՖԻՑԻԱՐ - անձ, որը ստանում է գույք, իրավունք կամ այլ տիպի օգուտ՝ ըստ սահմանված փաստաթղթի:

- ◆ Նախագծի բենեֆիցիարների քանակն՝ ըստ կարգերի (օրինակ՝ 30 մանկավարժ, 35 ծնող, դպրոցի վարչության 10 ներկայացուցիչ, համայնքի 100 ներկայացուցիչ և այլն)
- ◆ Նախագծի գնահատումը (ինչպես կգնահատի իրականացնողը նախագծի գործունեության արդյունավետությունը)
- ◆ Նախագծի բյուջեն (այստեղ պետք է նշվի, թե ինչ քանակությամբ գումար է խնդրում իրականացնողը դոնոր կազմակերպությունից, նախագծի համար ինչ քանակության համամասնակցություն կունենա հայտատուն մարդկային և նյութատեխնիկական ռեսուրսների տեսքով, օրինակ՝ նախագիծն իրականացնողների կողմից անհատույց աշխատանք, գիտաժողովային դահլիճի կամ տեխնիկայի անհատույց տրամադրում և այլն)
- ◆ Ռիսկ-գործոնների նկարագիր (պետք է թվարկված լինեն այն ռիսկ-գործոնները, որոնք հնարավոր է խանգարեն նախագծի իրականացմանը և նրա նպատակներին հասնելուն)
- ◆ Նախագծի կենսունակության պլան (պետք է նկարագրվի, թե ինչպես կշարունակվի նախագիծը ֆինանսավորումից ընդհատելուց հետո):

ՆԱԽԱԳԾԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՍՏՈՒԳԻՉՆԵՐԻ ՄԱՀՄԱՆՈՒՄ

Արդյունքների գնահատման համար նախօրոք պետք է սահմանվեն կատարման ստուգիչները, այսինքն՝ ցուցանիշները, որոնք մատնանշում են նախագծի կատարում-չկատարումը: Ինդիկատորները՝ ստուգիչները սահմանվում են սպասվելիք արդյունքներին համապատասխան:

Կրկին անդրադառնանք տուբերկուլյոզի կրթական ասպեկտին, որն այս փուլում արդեն վերածվել է նախագծի հիմնական հարցի և նաև հիշենք, թե ինչ նպատակ էք նախանշել: Հավանաբար, նախագծի արդյունքում ուզում եք, որ բնակչությունը լավ տեղեկացված լինի այս հիվանդության մասին, ինչը հետագայում կնպաստի նրա կանխարգելմանը: Ինչպես կարող եք որոշել, կարողացա՞ք արդյոք հասնել կոնկրետ նպատակի: Այս դեպքում, հնարավոր է, նախագծի սկզբնական փուլում բնակչության կոնկրետ խմբի հարցում անցկացնել և արձանագրել, թե որքանով է այն տեղեկացված տուբերկուլյոզի մասին: Նախագծի ավարտից հետո նույնը կրկնեք և տեսեք, թե ինչպես է փոխվել վիճակագրությունը:

ՎՃՌՎԵԼԻՔ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

Շնորհանդեսի պատրաստումը պարտադիր է համագործակցության համար ընտրված գործընկերոջը համոզելու համար: Նախագծի համար գործընկերների օգնությունը հաճախ կարող է վճռական լինել, իսկ թե կհամագործակցեն՝ ոչ ձեռքից և կօգնեն՝ արդյոք ձեռք գործընկերները, դա արդեն ամբողջությամբ ձեզանից է կախված: Հավելված 9-ը կօգնի ձեզ պլանավորել շնորհանդեսը: Գործընկերը հստակ պետք է տեսնի հիմնախնդիրը և իր դերը դրա վճռման մեջ: Գործընկերոջ դերը չպետք է գերազանցի նրա հնարավորությունները: Այս ամենը նրան պետք է ներկայացվի համառոտ, հասկանալի և համոզիչ: Շնորհանդեսը պետք է ունենա ներածություն, որով ներկայացնողը կգրավի լսարանի ուշադրությունը, և որում տրված կլինի նրա նպատակը: Ներկայացման հիմնական մասը հետևողականորեն պետք է լինի դասավորված և ամրապնդված փաստերով: Եզրակացության մեջ համառոտ պետք է տրված լինեն բոլոր հիմնական հարցերը: Շնորհանդեսի համար պատրաստվելիս՝ մի քանի փորձ արեք (մենակ, ընկերների ներկայությամբ, ուսուցչի ներկայությամբ): Փորձի ժամանակ խմբի հավաքին (կամ դասի ժամանակ) պետք է այնպես բաժանվեք, որ շնորհանդեսն անի խմբի մեկ կամ մի քանի անդամ, մնացածները կատարեք լսարանի դեր: Լսարանի յուրաքանչյուր անդամ պետք է օգտագործի հավելված 10-ում տրված գնահատման թերթիկը (աղյուսակը տեղափոխեք տետրի մեջ կամ թերթի վրա): Շնորհանդեսի ընթացքում նշեք համապատասխան վանդակները: Գրեք դիտողությունները համառոտ այնպես, որ հետ չմնաք շնորհանդեսից, սակայն հետո, ըստ գրառման, հիշեք դիտողությունը: Շնորհանդեսն ավարտվելուց հետո միասին քննարկեք գնահատումը և դիտողությունները: Անհրաժեշտության դեպքում պլանավորեք ուղղումներ և փոփոխություններ: Խոսեք բարձրաձայն և հստակ, բացատրեք բոլոր անձանոթ բառերը, թեմայից չջեղվեք: Օգտագործված դիդակտիկ նյութերը ուղղակիորեն պետք է կապված լինեն թեմայի հետ և լսարանի

համար հեշտացնեն տեղեկության ընկալումը: Շնորհանդեսի տևողությունը պայմանական է, սակայն ունկնդիրը չպետք է հոգնի: Առաջադրված հարցերին պետք է կարճ և հասկանալի պատասխանեք: Մինչև շնորհանդեսը սկսելը, կազմեք համառոտ պլան: Եթե նախագիծը պահանջում է, բացի շնորհանդեսից մտածեք նաև գովազդի հնարավորության մասին:

■ ՀԻՄՆԱԽՆԴՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԻ ՄՈՏ ԵՎ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԿԻՁԲԸ

Այս փուլում, հնարավոր է, ձեր աշխատակարգը որոշակի փոփոխությունների ենթարկվի, քանի որ նախագիծն, ի դեմս գործընկերոջ, նոր մասնակից ունի: Անհրաժեշտ է թարմացնել ժամանակացույցը:

■ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԱՐՈՒՄԸ

Գործողությունները պետք է ընթանան ըստ պլանի: Խմբի անդամները պետք է միմյանց հետ փոխանակեն իրենց ստացած արդյունքները: Եթե անհրաժեշտությունը պահանջում է, հնարավոր է պլանը սրբագրել: Այս գործընթացը վարելու հարցում ձեզ կօգնի հավելված 11-ը:

■ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Որպեսզի հասկանալի դառնա, վճռվե՞լ է արդյոք հիմնախնդիրը, նախ՝ իրականացված նախագիծը պետք է գնահատվի կատարման ստուգիչների միջոցով: Բացի այդ, խումբը պետք է պատասխանի մի քանի հարցի. ո՞րն էր նախագծի դրական կողմը, և ո՞րը՝ բացասական, ի՞նչը կարելի էր ավելի լավ անել, ի՞նչ կարող է փոխել յուրաքանչյուր անդամ, բացի այդ, անչափ կարևոր է, որ գնահատվի նախագծի հասարակական շահը: Պետք է պատասխան տրվի հարցին. ի՞նչ օգուտ բերեց այս նախագիծը հասարակությանը: Լավ կլինի, եթե աշակերտները մտորեն բարդությունների մասին, որ հանդիպեցին նախագծի իրականացման ժամանակ, ապագա պլանների և նրանում ներդրած իրենց լուծման մասին: Դրա համար օգտվեք հավելվածներ 12-14-ում տրված ձևերից:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

3.5

- ա) Անցկացրե՛ք խմբի առաջին հավաքը և բաժանե՛ք գործառույթները ընտրված հիմնախնդիրների մասին տեղեկությունների հավաքման համար:
- բ) Անցկացրե՛ք խմբի երկրորդ հավաքը, որի ժամանակ կներկայացնեք ձեռք բերված տեղեկությունները և կանցնեք ալգորիթմի հետևյալ աստիճանները.
 - Հիմնախնդրի բաժանում ասպեկտների (հնարավոր է կոնկրետ հիմնախնդիրը ենթակա չլինի ասպեկտների բաժանման):
 - Հիմնախնդրի ասպեկտի ընտրություն, նպատակի ձևակերպում:
 - Գործողությունների պլանի կազմում:
 - Նախագծի կատարման ստուգիչների սահմանում:
- գ) Արդյունքները ներկայացրե՛ք դասարանում:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

3.6

Պատրաստե՛ք նախագծի շնորհանդես հնարավոր գործընկերների համար:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

3.7

- ա) Նախագիծը ներկայացրե՛ք հնարավոր գործընկերներին:
- բ) Գործե՛ք ըստ նախանշված պլանի:
- գ) Գնահատե՛ք կատարվելիք աշխատանքը:
- դ) Ծանոթացրե՛ք նախագծի արդյունքները հասարակությանը:

ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԱՄԱՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ ԹԵՐԹԻԿ

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ.

ԱՇԱԿԵՐՏ.

ԱՄԻՍ,

ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ.

ԻՆՏԵՐՆԵՏ ԿԱՅՔԵՐ

ԳՐՔԵՐ/ԱՅԼ ՏՊԱԳԻՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ

ԾՆՈՂՆԵՐ ԵՎ/ԿԱՍ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ

ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ/ԾՐԱԳՐԵՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒՆԵՐ/ՓՈՐՁԱԳԵՏՆԵՐ

ԳՈՐԾԱՐԱՐ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԽՄԲԵՐ

ԱՆՑԿԱՑՎԵԼԻՔ ՀԵՏԱԶՈՏՄԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ՊԼԱՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ. ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ.

ՀԱՐՑ(ԵՐ), ՈՐՈՆՔ ՍՏԱԴԻՐ ԵՄ ՀԵՏԱԶՈՏԵԼ	
ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ՈՐ ԻՆՉ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՀԱՎԱՔԵԼ.	ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ
Ո՞Վ ԿԱՆԻ	Ի՞ՆՉ
ԱՅՍ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆ Ի՞ՆՉ ԿԱՎԵԼԱՑՆԻ ՆԱԽԱԳԾԻՆ:	

ԱՆՑԿԱՅՎԱԾ ՀԵՏԱԶՈՏՄԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ. ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ

ԵՍ ՀԵՏԱԶՈՏԵԼ ԵՄ.

ԿԱՏԱՐԵԼ ԵՄ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.

ՀԱՅՏՆԱԲԵՐԵԼ ԵՄ, ՈՐ.

ՍՈՎՈՐԵԼ ԵՄ, ԹԵ ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏՔ Է ԱՆԵՄ ՀԵՏԵՎՅԱԼԸ.

ԻՄ ՀԵՏԱԶՈՏՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ՀԱՄԱՐՈՒՄ ԵՄ, ՈՐ ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԵՋ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՊԵՏՔ Է ԱՆԵՆՔ (ԵԹԵ ԿԱՆ ԱՅԴՊԻՄԻՔ).

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑԸ

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ.

ԱՇԽԱԿԵՐՏ. ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ.

ԱՍՏԻՃԱՆ	ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎԸ	ԿԱՏԱՐՎԵԼ Է
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐
		☐

ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՊԼԱՆ ԱՇԱԿԵՐՏԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ. ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ.

ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ.

Ո՞Վ Է ԻՄ ԼՍԱՐԱՆԸ:

Ի՞ՆՉ ԿԻՄԱՆԱ ԼՍԱՐԱՆՆ ԻՄ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ՇՆՈՐՀԻՎ:

ԽՄԲԱՅԻՆ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ԴԵՊՔՈՒՄ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ Ո՞Ր ՄԱՍԻ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ Է ԻՄ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ:

Ի՞ՆՉ ՄԱՍԵՐԻՑ Է ԲԱՂԿԱՑԱԾ ԻՄ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԸ:

ԻՄ ԿԱՐԾԻՔՈՎ, ԱՅՍ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԵՎ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԿՍՈՎՈՐԵՄ ՀԵՏԵՎՅԱԼԸ.

Ի՞ՆՉ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎՐԱ ՊԵՏՔ Է ԴԱՐՁՆԵՆՔ ԱՌԱՋՆԱՀԱՏՈՒԿ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ.

ԻՄ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ՀԱՄԱՐ ԻՆՁ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՏԵԽՆԻԿԱՆ/ՍԱՐՔԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ.

ԻՄ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ՀԱՄԱՐ ԻՆՁ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ԴԻԴԱԿՏԻԿ ՆՅՈՒԹԵՐԸ.

Ի՞ՆՉ ՀԱՐՑԵՐ ԿԱՐՈՂ ԵՆ ԱՌԱՋԱԴՐՎԵԼ:

ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԹԵՐԹԻԿ

ԲԱՂԱԴՐԱՄԱՍԵՐԸ		
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	ԲՈԼՈՐ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎԱԾ ԵՆ ԵՎ ՀԻՄՆՎՈՒՄ ԵՆ ՓԱՍՏԵՐԻ ՎՐԱ	☐
ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ		
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ	ՆԵՐԱԾԱԿԱՆԸ ԳՐԱՎՈՒՄ Է ԼՍԱՐԱՆԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ: ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԱՍԸ ՀԵՏԵՎՈՂԱԿԱՆ Է: ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՄԱՌՈՏ ԿՐԿՆՈՒՄ Է ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ:	☐
ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ		
ՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ՈՐԱԿԸ	ԱՇԱԿԵՐՏԸ ԼԱՎ Է ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾ: ԿԱՐՈՂ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ ԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐԻՆ:	☐
ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ		
ԶՐՈՒՅՑ	ԱՇԱԿԵՐՏԸ ԲԱՐՁՐԱԶԱՅՆ ԵՎ ՀՍՏԱԿ Է ԽՈՍՈՒՄ ԱՅՆՊԵՍ, ՈՐ ՅՈՒՐԱՔԱՆՉՅՈՒՐ ՆԵՐԿԱ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ Է ՆՐԱ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԸ: ՉԻ ՇԵՂՎՈՒՄ ԹԵՄԱՅԻՑ:	☐
ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ		
ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ՈՐԱԿԸ	ԱՇԱԿԵՐՏԸ ԲԱՐԻ Է ԵՎ ԲԱՐՅԱՑԱԿԱՄ:	☐
ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ		
ԴԻԴԱԿՏԻԿ ՆՅՈՒԹԵՐ	ԴԻԴԱԿՏԻԿ ՆՅՈՒԹԵՐՆ ԱՆՄԻՋԱՊԵՍ ԿԱՊՎԱԾ ԵՆ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ԹԵՄԱՅԻ ՀԵՏ, ԼԱՎ ԵՆ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԵՎ ՀԱՐՍՏԱՅՆՈՒՄ ԵՆ ՀԱՂՈՐԴԱԾ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ:	☐
ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ		
ԺԱՄԱՆԱԿԱԶՄՓԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ	ԱՇԱԿԵՐՏԸ ՀԵՆՑ ԱՅՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է ՏՐԱՄԱԴՐՈՒՄ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻՆ, ԻՆՉԸ ՊԼԱՆԱՎՈՐՎԱԾ ԵՎ/ԿԱՄ ՀԱՄԱԶԱՅՆԵՑՎԱԾ ԷՐ:	☐
ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ		

ՆԱԽԱԳԾԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՄԱՌՈՏ ՊԼԱՆ

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ. ԱՇԱԿԵՐՏ.

ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ.

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ/ՀԱՐՑԸ, ՈՐԻ ՎՃՌՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՒՄ Է ՆԱԽԱԳԻԾԸ

ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ ԵՆՔ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՀԱՐՑ(ԵՐ)Ի ՀԵՏԱԶՈՏՈՒՄ.

ՊԵՏՔ Է ԿԱՏԱՐԵՆՔ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ.

Ի՞ՆՉ ՊԵՏՔ Է ԱՆԵՆՔ	ԻՆՉՊԵ՞Ս ՊԵՏՔ Է ԱՆԵՆՔ	Ե՞ՐԲ ՊԵՏՔ Է ԱՎԱՐՏՎԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ. ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ

ՄԵԶ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ԵՎ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.

ՆԱԽԱԳԻԾՆ ԱՎԱՐՏԵԼՈՒՑ ՀԵՏՈ ՍՈՎՈՐԱԾԸ/ԿԱՏԱՐԱԾԸ ՄՏԱԴԻՐ ԵՆՔ ՑՈՒՅՑ ՏԱԼ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ.

Ի՞ՆՉ (ՄԻՋՈՑ)	ԻՆՉՊԵ՞Ս	Ո՞Վ ԵՎ ՈՐՏԵ՞Ղ

ԻՆՉ ՍՈՎՈՐԵՑ ԽՈՒՄԲԸ ՆԱԽԱԳԾԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ. ԱՇԱԿԵՐՏ. ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ.

ՄԵՆՔ ՈՒՆԵԻՆՔ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ.

ՄԵՆՔ ԿԱՏԱՐԵՑԻՆՔ.

ՄԵՐ ՀԱՋՈՐԴ ՔԱՅԼԵՐԸ ԿԼԻՆԵՆ.

ՄԵՐ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆ Է /ՀԱՐՑԸ/ ՀՈԳՍԸ

ԱՅՍ ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ՄԵՆՔ ՍՈՎՈՐԵՑԻՆՔ.

ԽՄԲԻ ԿՈՂՄԻՑ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՈՒՄ ՆԵՐԴՐՎԱԾ ԼՈՒՄԱՆ (ԱՇԱԿԵՐՏԻ ԻՆՔՆԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ)

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ. ԱՇԱԿԵՐՏ.

ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ.

ԵՍ ԽՄԲԻ ԱՌԱՋԸՆԹԱՑԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿԵՑԻ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ԿԵՐՊ.

ԱՅՍ ԽՄԲՈՒՄ ԻՆՁ ՀԱՄԱՐ ԱՄԵՆԻՑ ԴԺՎԱՐՆ Է.

ԴԱ ԵՍ ԿԱՐՈՂ ԵՄ ՓՈԽԵԼ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ԿԵՐՊ.

ՈՐՊԵՍՁԻ ԽՈՒՄԲՆ ԱՎԵԼԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ԱՇԽԱՏԻ, ՊԵՏՔ Է ԱՆԵՄ.

ԻՆՔՆԱԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՎԱՐՏԻՑ ՀԵՏՈ

ՆԱԽԱԳԾԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ. ԱՇԱԿԵՐՏ. ԱՄԻՍ, ԱՄՍԱԹԻՎ, ՏԱՐԵԹԻՎ.

ՆԱԽԱԳԾԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԵՍ ԼՈՒԾԵՑԻ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.

ՄՐԱ ՇՆՈՐՀԻՎ ՍՈՎՈՐԵՑԻ ՀԵՏԵՎՅԱԼԸ.
ՆԱԽԱԳԾԻ/ՀԱՐՑԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

ԽՄԲՈՒՄ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ.

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ.

ԼՍԱՐԱՆԻ ԱՌՋԵՎ ՇՆՈՐՀԱՆԴԵՍԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՄԱՍԻՆ.

ԲԱՑԻ ՎԵՐՈՆՇՅԱԼԻՑ, ՍՈՎՈՐԵԼ ԵՄ.

ՀԱՅՏՆԱԲԵՐԵՑԻ, ՈՐ ԻՄ ՈՒԺԵՂ ԿՈՂՄԵՐՆ ԵՆ.

ՀԱՅՏՆԱԲԵՐԵՑԻ, ՈՐ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՊԵՏՔ Է ՏՐԱՄԱԴՐԵՄ.

ԻՆՉ ԿՓՈԽԵՒ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԾԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ.

ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԱԼԳՈՐԻԹՄ

Գործողությունների միասնականություն, որն ընթանում է խիստ կանոններով, որոնց հետևողական կատարումը հանգեցնում է խնդրի լուծման:

ԱՍՊԵԿՏ

Լատ. *aspectus*՝ տեսակետ, տեսակ: 1) Տեսակետ, որից ելնելով քննարկվում է առարկան, երևույթը, հասկացությունը: 2) Տվյալ երևույթի կողմերից մեկը կամ կապը:

ԲԵՆԵՖԻՑԻԱՐ

Անձ, որը ստանում է գույք, իրավունք կամ այլ տիպի օգուտ՝ ըստ սահմանված փաստաթղթի:

ԳԱԲՈՆ

Այսօր ինքնուրույն պետություն Աֆրիկայում:

ԳԵՆԴԵՐԱՅԻՆ ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքացիների իրավունքների ոտնահարում նրանց սեռի դրդապատճառով:

ԷԼԶԱՍ

Տարածաշրջան Հարավ-Արևելյան Ֆրանսիայում: 1871-1918 թվականներին այն պատկանել է Գերմանիային:

ԹԵՈԼՈԳԻԱ

Աստվածաբանություն՝ կրոնական վարդապետությունների և ուսմունքների միասնականություն:

ԻՆԴԻԿԱՏՈՐ

Լատ. *indicator*՝ ստուգիչ, ցուցանիշ:

ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Հասարակական կառավարման այնպիսի ձև, որի ժամանակ որոշակի տարածքի բնակիչներ ստեղծում են համայնք, որը ճանաչում և իրավաբանական կարգավիճակ է շնորհում կենտրոնական իշխանությանը:

ԼԻՑԵՆՑԻԱՏ

1) Առաջին գիտական աստիճանը Արևմտյան Եվրոպայի և Լատինական Ամերիկայի մի շարք երկրներում, շնորհում են բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում սովորելու 3-րդ կամ 4-րդ տարում: Միջնակարգ ուսումնական հաստատության ուսուցչի պաշտոնը համատեղելու իրավունք է տալիս: 2) Բակալավրի և մագիստրոսի աստիճանների միջև գիտական աստիճան որոշ համալսարաններում:

ԿԱՆԽԱՐԳԵԼԻՉ

Կանխարգելող բնույթի, խուսափելու, պաշտպանական: Կանխարգելում՝ պրևենցիա (լատ. *praevencio*) – նախօրոք միջոցների ձեռնարկում որևէ բանից խուսափելու նպատակով:

ԿՈՊՐՈՄԻՍ

Լատ. *compromissum*՝ փոխզիջում. փոխզիջման ճանապարհով ձեռք բերված համաձայնություն:

ՀԱՐՑՎՈՂ

Անձ, որը պատասխանում է հարցարանի կամ հարցազրույցի ժամանակ առաջադրված հարցերին և հանդիսանում է բանավոր կամ գրավոր տեղեկության աղբյուր:

ՄԻՄԻՈՆԵՐ

Ֆր. *missionnaire*` քարոզիչ. կրոնական քարոզչություն վարելու և այլ դավանանքների մարդկանց դարձի բերելու համար քրիստոնեական եկեղեցու կողմից առաքված անձ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

1. Բրանդեր Պ., Օլիվերա Բ., Գոմես Ռ., Օնդրաշկովա Ի., Կին Է., Սուրյան Ա., Լեմիներ Մ-Լ., Սուպովա Ա., Կոմպաս, Դասագիրք մարդու իրավունքների կրթության բնագավառում երիտասարդների մասնակցությամբ: Council of Europe, տպագրված է Վրաստանում, 2004
2. Դիմել Ռաֆալ, Եվրոպական ակումբը դպրոցում, ինչի՞ համար, ինչպե՞ս, ինչո՞ւ: Ուսուցիչների և աշակերտների դասագիրք: Վարշավա, 2010
3. Վաժա-Փշավելա, Աշխարհաքաղաքացիությունը և հայրենասիրությունը, 1905
4. Օրենք տեղական ինքնակառավարման մասին
5. Վրաստանի օրենք Ընդհանուր կրթության մասին
6. Հանրային դպրոցների կանոնադրությունը
7. Օտար բառերի բառարան (կազմող՝ Մ.Ճաբաշվիլի), «Գանաթլեբա», Թբիլիսի, 1973
8. Օտար բառերի բառարան (կազմող՝ Ս.Թեգելիշվիլի), Թբիլիսի, 2005
9. «Իմ ոսկյա ակվարիումը» © Անա Գվալիա
10. Носик Б. Альберт Швейцер. Белый Доктор из Джунглей. ЖЗЛ, Москва, 1973
11. http://ru.wikipedia.org/wiki/Жу́бер_Петру́с_Яко́бус
12. http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:L.N.Tolstoy_Prokudin-Gorsky.jpg
13. http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:Kafka_portrait.jpg
14. Bundesarchiv, Bild 183-D0116-0041-019 / Unknown / CC-BY-SA
15. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Vazha-Pshavela.jpg>
16. էջ 5, էջ 10, էջ 21, էջ 29, էջ 54 © լուսանկարիչ Նինո Կակաբաձե
17. էջ 16, էջ 17, Լոգո © FREE THE CHILDREN
18. էջ 27, էջ 28, էջ 29, էջ 49 © Գիվի Զալդաստանիշվիլիի ամերիկյան ակադեմիան Թբիլիսիում
19. <http://www.enfantsentraide.org/quinoussommes/histoire/>

